Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Běžně mluvený jazyk mladé generace ve Velkém Ořechově

Commonly spoken language of the young generation in Velký Ořechov

Bakalářská práce

Autor: Erika Boďová

Česká filologie

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Olomouc 2016

Čestně prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne …….. Podpis ……

Tímto děkuji svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Ondřeji Bláhovi, Ph.D. za odborný dohled a cenné rady. Dále děkuji svým mluvčím, za ochotu a spolupráci.

Obsah

Úvod **1**

1 Velký Ořechov **3**

1.1 Historie 3

2 Sociolingvistická charakteristika mluvčích **5**

2. 1 Představení mluvčích 5

3 Stratifikace češtiny **8**

3.1 Spisovný jazyk 8

3.2 Dialekty 9

3.3 Interdialekty 9

3.4 Sociolekty 10

4 Nářečí východomoravské (moravskoslovenské) **12**

4.1 Charakteristika 12

4.1.1 Soubor hlásek a jejich rozvržení 12

4.1.2 Koncovky 15

4.1.3 Slovesné tvary 16

4.1.4 Další společné jevy 16

4.2 Jižní (slovácká) východomoravská podskupina 18

4.2.1. Společné znaky 18

5 Odchylky od normy **20**

5.1 Rovina fonologická 20

5.1.1 Krácení/ dloužení vokálů 20

5.1.2 Přehláska A > Ě (IE) 21

5.1.3 Přehláska U > I 21

5.1.4 Diftongizace Ú > OU 22

5.1.5 Úžení É > Í 22

5.1.6 Muset/ moset, můžu/možu 23

5.1.7 Elize 23

5.1.8 Depalatalizace 25

5.1.9 Asimilace znělosti 25

5.2 Rovina morfologická 26

5.2.1 Substantiva 26

5.2.2 Adjektiva 26

5.2.3 Pronomina 27

5.2.4 Numerália 28

5.2.5 Verba 28
5.3 Lexikální rovina 28
5.3.1 Specifické výrazy 28
5.3.2 Srovnání vybraných výrazů s Českým jazykovým atlasem 31
6 Porovnání mluvčích 35
6.1 Charakteristika běžně mluveného jazyka mluvčích A-G 35
6.2 Porovnání mluvčích 41
6.2.1 Srovnání mluvčích v rámci jednotlivých nahrávek 41
6.2.2 Genderové porovnání 43
Závěr 45
Anotace 47
Resume 48
Použitá literatura 50
Seznam zkratek 52
Seznam příloh 53

Úvod

Toto téma jsem si vybrala především z osobních důvodů. Z obce Velký Ořechov pocházím, ale již od svých 15 let pobývám v Olomouci, takže mě velmi zajímalo, jaký je v současné době stav východomoravského dialektu. Konkrétně jsem se tedy zaměřila na mluvčí ve věku 18-25 let, kteří jsou blízcí mému věku. Lidé jsou se spisovnou češtinou v denním kontaktu, ať už ve škole, na úřadech, v zaměstnání, nebo také díky rozmachu médií, který má na společnost značný vliv. Zajímalo mně, do jaké míry se nářečí u mladších obyvatel transformovalo, proto jsem se rozhodla zpracovat právě toto téma.

Jádrem této práce je praktická část, založená na pořízených nahrávkách přepsaných dle fonetických zásad. Zvukové nahrávky byly pořízeny především z toho důvodu, protože se budu zabývat současným stavem dialektu a právě neformální dialog je ideální možností pro jeho zachycení. Všech osm respondentů souhlasilo s nahráváním. Nejvýraznější odchylky od normy uvádím v kapitolách věnujících se fonologii a morfologii.

V první kapitole se budu věnovat stručnému seznámení s obcí Velký Ořechov a s její historií.

V druhé kapitole představím mluvčí své práce, nabídnu tak několik informací o tom, zda jsou mluvčí obyvateli obce od narození, nebo informace i jejich vzdělání.

Ve třetí kapitole se přesunu k útvarům českého jazyka, nastíním stručný přehled stratifikace češtiny.

Ve čtvrté kapitole se budu podrobněji zabývat východomoravským nářečím. Tato kapitola bude více obsáhlá, budu se v ní věnovat jak obecné charakteristice, tak souboru hlásek, koncovkám, slovesným tvarům, apod. Jedna z podkapitol se bude ještě více do hloubky věnovat slovácké východomoravské nářeční skupině, do které obec Velký Ořechov spadá. Literaturou, o kterou jsem se v této části nejvíce opírala, byl *Nástin české dialektologie* od Jaromíra Běliče.

Pátá kapitola zcela nastíní současný stav dialektu mladých lidí na tomto území. Kapitola je rozdělena na tři podkapitoly, a to fonologickou a morfologickou a zčásti

také lexikální. Ty se dále rozdělují na nejvýraznější odchylky, které jsou patrny z nahrávek. Rovina morfologická je ještě rozdělena do ohebných slovních druhů. Rovina lexikální rovina má za úkol představit vybrané, speciální výrazy, typické pro toto území a nalezení českých ekvivalentů. Dále také budu pracovat s Českým jazykovým atlasem, kdy se podívám na to, zda některé vybrané výrazy korespondují s atlasem.

1 Velký Ořechov

Velký Ořechov je vesnice, která se rozkládá na návrší Vizovické vrchoviny, v západní části mikroregionu Luhačovské Zálesí[1] (viz příloha č. 1) Oficiálně spadá obec do Zlínského kraje, a tedy do východomoravské nářeční skupiny, viz příloha č. 2. Název obce je odvozen od místa porostlého ořeším[2].

1.1 Historie

Obec Velký Ořechov se může pochlubit bohatou historií sahající hluboko do minulosti. Uvedeme alespoň stručně základní dějinné události, které se mohly podílet na utváření jazykových specifik této lokality.

Ve středověku měla obec významné postavení jakožto sídlo farnosti, ale také jako středisko feudálního statku, jeho majitelé zde měli své sídlo nazývané jako tvrz. Název Velký Ořechov se poprvé objevuje v listině olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka z r. 1141[3]. Tehdy ovšem pouze jako Ořechové, přívlastek Velký se datuje až do 17. století. Souvislejší zmínky o této obci se objevují až ve 14. století, kdy byla rozdělena na drobné vladycké statky.[4] Mezi šlechtice, kteří drželi dvůr, patřil například Beneš z Ořechova, Vyšat z Ořechova, nebo Alžběta z Ořechova, která v r. 1368 prodala zdejší dvůr Ondřejovi ze Šarova, který dále svůj díl prodal Mikšovi z Malenovic a z Podhradí. Za jeho vlády došlo k opětovnému spojení vsi. Celý majetek v r. 1470 postoupil Zikmundovi z Honbic, který v letech 1431-1434 velel posádce topolčanského hradu. Zikmund z Honbic a jeho potomci se zde usídlili po dlouhou dobu a připojili k Velkému Ořechovu také sousední vesnice, čímž se dostali mezi nejmajetnější rytířskou šlechtu.[5]

[1] *Luhačovské zálesí-region zdraví, krásy a prosperity*. Brno, 2008.
[2] HOSÁK, Ladislav a Rudolf ŠRÁMEK. Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1970, s. 190.
[3] Historie. In: *Velký Ořechov* [online]. [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: http://www.velkyorechov.cz/zakladni-informace-o-obci/strucna-historie-obce/
[4] NEKUDA, Vladimír. *Zlínsko*. 1. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1995, s. 630. ISBN 80-85048-57-4.
[5] Historie. In: *Velký Ořechov* [online]. [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: http://www.velkyorechov.cz/zakladni-informace-o-obci/strucna-historie-obce/

Vlastnické vztahy se ustálily až v r. 1533, když se vesnice stala majetkem bratří Adama a Zikmunda ze Zástřizl.[6] Po smrti Hynka při dělení majetku převzal nejstarší syn Adam tuto obec, ale také sousední Pašovice, Dobrkovice a Hřivínův Újezd. Adam Prakšický ze Zástřizl zde vládnul téměř čtyři desetiletí. Poslední z rodu Prakšických nedovedli statek udržet a museli jej prodat.[7]

Dalšími velkoořechovskými pány byli Jan Hanuš ze Šaratic, Jan Cedlar z Hofu, Havel Kurovský z Vrchně, Marie Magdalena Haugvicová, nebo Bohunka Polyxena z Gašína. Posledními pány se stali hrabata Kounicové, konkrétně tedy Lev Vilém z Kounic, kterému Bohunka statek prodala. Ten připojil Velký Ořechov k panství Uherský Brod a od r. 1652 až do 19. století byl Velký Ořechov součást tohoto panství. Po r. 1848 připadl Velký Ořechov k uherskobrodskému soudnímu i politickému okresu. Od r. 1949 je součástí okresu Zlín.[8]

[6] NEKUDA, Vladimír. *Zlínsko*. 1. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1995, s. 631. ISBN 80-85048-57-4.
[7] Historie. In: *Velký Ořechov* [online]. [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: http://www.velkyorechov.cz/zakladni-informace-o-obci/strucna-historie-obce/
[8] NEKUDA, Vladimír. *Zlínsko*. 1. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1995, s. 631. ISBN 80-85048-57-4.

2 Sociolingvistická charakteristika mluvčích

V této kapitole představím mluvčí, se kterými jsem spolupracovala za účelem zachycení nářečí ve Velkém Ořechově v soukromém rozhovoru. Dle publikace Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí soukromá komunikace probíhá „v neveřejných podmínkách, které umožňují uvolněné chování mluvčího, včetně chování řečového, za okolností, které jsou příznivé pro osobní styk mluvčích a v atmosféře, která není narušována příkazy, direktivami, nároky „vnějšího" světa."[9] Běžně mluvený jazyk je podoba národního jazyka a dle Marie Krčmové definován jako „soubor jazykových prostředků užívaných v neveřejných spontánních mluvených dialogických projevech."[10]

Soukromá komunikace, je zde dále popsána, jako neformální. „Mluvčí nemusí příliš dbát o dodržování jazykových a společenských norem, komunikace je uvolněná z hlediska verbálního i neverbálního chování, …"[11]

Znaky soukromé mluvené komunikace jsou spontánnost, nepřipravenost, improvizovanost, dialogický charakter, vliv momentální komunikační situace, neoficiálnost a civilnost.[12]

S přihlédnutím k výše uvedeným znakům a definici si tedy dovolím tvrdit, že materiály pro tuto práci plně splňují kritéria soukromého rozhovoru.

2. 1 Představení mluvčích

Mluvčí A se jmenuje Nikola Boďová, je jí 18 let a je to má sestra. V Obci Velký Ořechov žije od narození, studuje čtvrtým rokem Obchodní akademii T. Bati ve Zlíně. Předchůdci mluvčí A, kam paměť rodiny sahá, pochází z této obce.

[9] HAVLÍK, Martin, Petr KADERKA a Olga MÜLLEROVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí.* Editor Světla ČMEJRKOVÁ, editor Jana HOFFMANNOVÁ. Praha: Academia, 2011, s. 67. Lingvistika. ISBN 978-80-200-1970-7.
[10] KRČMOVÁ, Marie. *Běžně mluvený jazyk v Brně* [online]. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, s. 9 [cit. 2016-11-17]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/121696/SpisyFF_231-1981-1_3.pdf?sequence=1
[11] HAVLÍK, Martin, Petr KADERKA a Olga MÜLLEROVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Editor Světla ČMEJRKOVÁ, editor Jana HOFFMANNOVÁ. Praha: Academia, 2011, s. 69. Lingvistika. ISBN 978-80-200-1970-7.
[12] HAVLÍK, Martin, Petr KADERKA a Olga MÜLLEROVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí.* Editor Světla ČMEJRKOVÁ, editor Jana HOFFMANNOVÁ. Praha: Academia, 2011, s. 67. Lingvistika. ISBN 978-80-200-1970-7.

Mluvčí B je, Tereza Stavělová, devatenáctiletá studentka Střední zdravotnické školy a Vyšší odborné školy zdravotnické Zlín. Ve Velkém Ořechově bydlí od narození, nicméně nutno podotknout, že se rodina, do obce, přistěhovala těsně před narozením mluvčí B. Předchůdce můžeme hledat v přilehlé obci Svárov.

Mluvčí C, Silvie Pravdíková, má 18 let a je to studentka cukrářské školy v Uherském Hradišti. Do Velkého Ořechova se celá její rodina přistěhovala před devíti lety, tedy v době, kdy mluvčí C chodila do 5. třídy základní školy. Předchozím bydlištěm mluvčí C byla obec Nedachlebice, odkud pochází taktéž předkové této rodiny.

Mluvčí D, Tomáš Fojtách, jedná se o mého bratrance, je mu 25 let. Má vystudovanou průmyslovou školu v Uherském Brodě, obor mechanik-elektrotechnik. V současné době se věnuje svému oboru ve společnosti Správa a údržba silnic Zlínska, s. r. o. Rodina z matčiny strany pochází z Velkého Ořechova, kam jen paměť sahá, rodina z otcovy strany z nedaleké vesnice Prakšice.

Mluvčím E je Josef Juřík. Mluvčímu je 24 let a vystudoval obor mechanik-seřizovač v Centru odborné přípravy technické Uherský Brod. V současné době pracuje jako obsluha CNC strojů, v minulosti pracoval ve společnosti Geniczech ve Zlíně. Od narození bydlí ve Velkém Ořechově, odkud pochází celá rodina otce mluvčího E. Matčina rodina pochází ze sousední obce Částkov.

Mluvčím F je Václav Halík, je mu 25 let. Má vystudovanou průmyslovou školu ve Zlíně. Nyní pracuje ve společnosti Continental Barum s. r. o. Otrokovice jako směnový mistr a současně studuje vysokou školu ve Zlíně. Předchůdci mluvčího F jsou původem z Velkého Ořechova.

Mluvčím G je Jan Holba, kterému je taktéž 25 let. Má vystudovanou průmyslovou školu v Uherském Hradišti a v současné době pracuje jako servisní technik. Celá rodina žije od narození ve Velkém Ořechově.

Mluvčím H je Nela Kadlčíková, která má 23 let. Má vystudovanou Střední školu obchodně technickou ve Zlíně a v současné době studuje vysokou školu. Ve Velkém Ořechově žije celý život. Otec pochází ze sousední vesnice Částkov, matka a celá její rodina, kam paměť sahá, pochází z Velkého Ořechova. Mluvčí H je součástí nahrávky u

mluvčích F a G, nicméně součástí rozboru nebude, protože nebyl pořízen dostatečný materiál.

Co se týče délky nahrávek, mluvčí A s mluvčí B společně hovoří 17 minut. Druhou nahrávkou byla opět mluvčí A s mluvčí C, nahrávka trvala 15,50 minut. Třetí nahrávka trvala 17,07 minut a respondenti, kteří poskytli materiál ke zkoumání, jsou D a E. Na poslední, čtvrté nahrávce je možno zkoumat mluvčí F, G a H, tento respondent ovšem nebyl součástí výzkumu. Délka poslední nahrávky činí 6 minut.

3 Stratifikace češtiny

Tato část je věnována útvarům českého jazyka a je koncipována spíše jako úvod do problematiky, konkrétněji se budu věnovat pouze východomoravskému nářečí, a to v další kapitole.

O národním jazyku F. Cuřín ve Vývoji českého jazyka a dialektologie píše: „O národním jazyku mluvíme dnes tam, kde se určité společenství na základě shodných podmínek ekonomických, politických a kulturních vyvinulo v samostatný národ a pociťuje svou kulturní a historickou odlišnost.“[13] Dále je národní jazyk definován jako souhrn jazykových útvarů, které používají při dorozumívání příslušníci národa, pokud mluví mateřštinou.[14] Marie Krčmová definuje národní jazyk Čechů jako soubor „nejrůznějších forem existence češtiny, rozrůzněným funkčně, sociálně, teritoriálně, rozdílně využívaným v různých typech komunikačních situací.“[15] Přičemž národní jazyk je vymezen jako „množina všech idiolektů, které pro komunikaci v mateřském jazyce, mluvenou i psanou, užívají příslušníci národa.“[16]

Současný český mluvčí zná a aktivně využívá více než jeden útvar národního jazyka (aktivně ovládá např. dialekt a spisovný jazyk, interdialekt a spisovný jazyk) V běžně mluvených projevech pak užívá důsledně jednoho z útvarů.[17]

3.1 Spisovný jazyk

Spisovná čeština je celonárodně závazný, funkčně nejvyšší a prestižní útvar jazyka. [18] Marie Krčmová tvrdí, že za spisovný jazyk považujeme „za celospolečensky uznávaný jazykový útvar, užívaný především při sledování vyšších komunikačních

[13] MÁTL, Antonín, František SVĚRÁK, Vladimír ŠMILAUER, František CUŘÍN a Břetislav KOUDELA. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

[14] CHALOUPEK, J., A. LAMPRECHT a A. VAŠEK. Český národní jazyk a některé jeho vývojové perspektivy. *Slovo a slovesnost* [online]. Praha, 1962, roč. 23, č. 4 [cit. 2015-02-19]. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1189.

[15] KRČMOVÁ, Marie. *Stratifikace současné češtiny* [online]. 1 [cit. 2016-11-17]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-012.pdf

[16] KRČMOVÁ, Marie. *Běžně mluvený jazyk v Brně* [online]. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, s. 9 [cit. 2016-11-17]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/121696/SpisyFF_231-1981-1_3.pdf?sequence=1

[17] KRČMOVÁ, Marie. *Běžně mluvený jazyk v Brně* [online]. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, s. 10 [cit. 2016-11-17]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/121696/SpisyFF_231-1981-1_3.pdf?sequence=1

[18] HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 3. Opava: Vademecum Bohemiae, 2002, s. 25. ISBN 80-86041-33-6.

cílů.“[19] Spisovná čeština je celonárodně závazný, funkčně nejvyšší a prestižní útvar jazyka.

Co se týká hovorové češtiny, je definována jako varieta spisovné češtiny, určená k mluvené komunikaci a obsahuje některé lexikální, morfologické a fonologické prvky progresivního charakteru.[20]

3.2 Dialekty

Dialekt je jazykový útvar, který se užívá na ohraničeném, spíše malém území. Zpravidla slouží jako nástroj jazykové komunikace jen v oblastech běžného a pracovního styku, zejména na venkově. [21]

Česká nářečí v užším smyslu, tedy nářečí v Čechách a na západní Moravě se dělí na východočeská, jihozápadočeská, českomoravská a středočeská. Hranice mezi českými nářečími jsou mnohem matnější, než u jiných, moravských a slezských nářečí češtiny. Diferenční znaky se vyskytují spíše - a někdy jedině - u starší generace.[22]

Hanácká nářečí, neboli středomoravská, zabírají střed, sever a částečně západ Moravy. Hanácká nářečí je možno rozdělit na centrální, západní a jižní.[23]

Lašská nářečí jsou nářečí ve Slezsku a v severovýchodním cípu Moravy. Tato nářečí dělíme na skupinu moravskou, ostravskou a opavskou.[24]

Východomoravská nářečí, též moravskoslovenská, zabírají východní část Moravy. Rozdělují se na podskupiny jižní (slovácká), severní (valašská), kopaničářská a západní úseky.[25]

3.3 Interdialekty

Interdialekty se jinak také mohou nazývat jako tzv. nadnářečí. Tvoří přechodné pásmo mezi nářečím a spisovným jazykem (obecná hanáčtina, obecná moravská

[19] ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ, Eva MINÁŘOVÁ a Jan CHLOUPEK. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003, s. 60. ISBN 8086642003.
[20] BLÁHA, Ondřej. *Funkční stratifikace češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. Monografie. ISBN 9788024423777.
[21] HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 3. Opava: Vademecum Bohemiae, 2002, s. 25. ISBN 80-86041-33-6.
[22] MÁTL, Antonín, František SVĚRÁK, Vladimír ŠMILAUER, František CUŘÍN a Břetislav KOUDELA. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 175-179.
[23] Tamtéž.
[24] Tamtéž.
[25] BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Ilustroval Eva MILAVCOVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 268-281.

slovenština, obecná laština).[26] Podoba jednotlivých interdialektů není tak pevná, jako místní dialekty, proto jsou možné v rámci interdialektů jisté odchylky. [27] Zatímco interdialekty na Moravě směřují ke sblížení se spisovnou češtinou, interdialekty v Čechách obsahují více méně v podstatní míře prvky obecné češtiny.[28] Obecná čeština je popsána ve Vývoji českého jazyka a dialektologie následovně: „Obecná čeština, i když je od původu interdialektem českých nářečí v užším smyslu, má vlivem hospodářské, politické i kulturní síly pražského centra nad ostatními interdialekty převahu a proniká i mimo oblast české nářeční skupiny, především do velkých měst a průmyslových center na Moravě, kde se podílí na utváření běžné mluvy.“[29]

3.4 Sociolekty

Sociolekty na rozdíl od dialektů nelze považovat za strukturní útvary, realizují se především jako specifické vrstvy slovní zásoby (nejčastěji na bázi obecné nebo hovorové češtiny).[30] K sociolektům je tradičně zařazován slang a argot.[31]

Slang má podobu nespisovné formy realizované v běžném dorozumívacím styku. Slangismy v užším slova smyslu mívají příznak expresivity, např. železničářský slang, trampský slang, apod.[32]

Argot bývá označován jako „tajná mluva“ lidí, kteří se pohybují na periferii lidské společnost (zloději, prostitutky, apod.).[33] Argot je tedy vrstva nespisovných výrazů, které mají za úkol utajit pojmenovanou skutečnost, ale podobně jako u slangu, i zde vystupuje do popředí i funkce sociálně-identifikační.[34]

Slangy a argot mají několik společných rysů, proto se také často od sebe nerozlišují. Primárně je to tedy záměrná deformace lexikálních prostředků. Dalším

[26] HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 3. Opava: Vademecum Bohemiae, 2002, s. 25. ISBN 80-86041-33-6.
[27] MÁTL, Antonín, František SVĚRÁK, Vladimír ŠMILAUER, František CUŘÍN a Břetislav KOUDELA. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 163.
[28] Tamtéž.
[29] Tamtéž.
[30] HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 3. Opava: Vademecum Bohemiae, 2002, s. 27. ISBN 80-86041-33-6.
[31] Tamtéž.
[32] Tamtéž.
[33] Tamtéž.
[34] Tamtéž.

společným znakem může být např. záliba ve významových posunech, především v metafoře.[35]

[35] MÁTL, Antonín, František SVĚRÁK, Vladimír ŠMILAUER, František CUŘÍN a Břetislav KOUDELA. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 164-165.

4 Nářečí východomoravské (moravskoslovenské)

V této kapitole se zaměřím na charakteristické rysy východomoravské, též moravskoslovenské nářeční skupiny. Nejvíce se budu v této části opírat o Nástin české dialektologie od Jaromíra Běliče.

4.1 Charakteristika

Území východomoravské nářečí můžeme vymezit jako široký pás při východních hranicích České republiky.[36] „Na západě a jihozápadě sousedí s nářečími hanáckými. Hranice mezi oběma skupinami jde přibližně od Drahotuš k Lipníku, Kelči, Bystřici pod Hostýnem, Holešovu, Zdounkám, Koryčanům, Kloboukům a Hustopečím. Od nářečí lašských je dělí hranice jdoucí od Veřovic přes Radhošť, Kněhyni k Trojačce.“[37]

4.1.1 Soubor hlásek a jejich rozvržení

1. Ve většině nářečí se objevuje dvojice *ł – l*, vyskytují se dále fonémy *ʒ, ʒ́,* slabičné *l̥* a *r̥* se objevují v krátké i dlouhé podobě. Na značné části území existují i měkké retnice oproti tvrdým (tedy dvojice *p – p´, b – b´, m – m´, f – f´, v – v´).* Naopak v drobných úsecích neexistuje ř, ještě omezeněji můžeme vidět výskyt *ť, ď*, popř. *ň.*[38]

2. Soubor samohlásek je na většině území pětičlenný*: i, e, a, o, u – í, é, á, ó, ú,* v některých částech šestičlenný, neboť se objevuje *i – y, í – ý.* V drobnějších úsecích žijí i jiné soubory dlouhých konsonantů, s dvojhláskami *ej, ou*, popř. jen s *ej.*[39]

3. a) Měkké *ť, ď, ň* má na většině území v podstatě stejný rozsah jako středomoravské nářečí.[40] Vyskytuje především před střídnicemi za *i,* někdejší jať *(ě)* a

[36] BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Ilustroval Eva MILAVCOVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 11.
[37] MÁTL, Antonín, František SVĚRÁK, František CUŘÍN a Břetislav KOUDELA. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, s. 184.
[38] BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Ilustroval Eva MILAVCOVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 262.
[39] Tamtéž.
[40] Tamtéž.

předhistorické *ę*, např.: *ťicho, šťeňě*.[41] Kromě toho se zčásti také objevují před slabým b, např. *svaďba (svajba), haňba* aj.[42]

b) Co se týká tvrdého a netvrdého *l*, pokud mají charakter dvou zvláštních fonémů, existují v podobném rozvržení jako dvojice *r – ř*, tzn. tvrdé *ł*, které se v části nářečí realizuje jako foném, je před starým *a, o, u*, před střídnicemi za staré *y* a předhistorické *ę, b* a za skupinu **lj* – pro srovnání např. *hława, hłúpá, napołi, dúłek* apod. *x list, les, tele/tela, chvíla* atd.[43]

c) Pokud existují měkké retnice, vyskytují se v zásadě jen před střídnicemi za staré *i, ě* a za předhistorické ę, po kterém nenásledovala tvrdá zubnice, kromě toho také za původní skupinu retnice + *j (bj)"* před samohláskou, např. *b´iť, p´ena*.[44]

d) Stopy po měkkých ostrých sykavkách ve východomoravských nářečích neexistují.[45]

4. a) Foném *g* se zčásti udržel ve skupině *zg*, např.: *zgebnót*. Jinak se *g* pravidelně měnilo v *h*.[46] Ve výslovnosti se pak zpravidla objevuje ve tvarech jako *gdo, gde.*

b) Foném *ʒ* se vyskytuje v případech podmíněných morfologickou analogií, jako *pajdat – pajʒe* a v expresivních výrazech, např. *ʒingnút, viʒungnút*. Foném *ǯ* se zachoval ve skupině *žǯ*, např.: *spožǯení, ujížǯet,* dále také v expresivních výrazech, jako *ǯdat, ǯignót.*[47]

5. a) Slabičné *l̥* a střídnice *łu, łú* za předhistorické *l̥* a tvrdé slabičné *l̥* se objevuje pouze za původní netvrdé *l̥* po retnicích, např. *plnej, vlk,* aj., za původní tvrdé *l̥* i za *l̥* po jiných konsonantech než po retnicích jsou skupiny *lu, lú* – např. *dluh, slúp.* [48] Na rozdíl od západnějších nářečních skupin je sic porůznu, ale zachováno po celém území tvrdé *l̥* (popř. u < *l̥* v některých slovech po *k, h, ch* a po *č, ž* – např. *klzat/kłzat, klznat/kłzňat/kuzňať, hluboká/hłboká/huboká*, apod. V části nářečí je pak původní tvrdé *l̥, l̄* i *l̥, l̄* sekundárně ztvrdlé zcela zachováno, např. *dłh* , které se vyskytují především na území, kde se ł vyslovuje jako *u̯*. Koncové *– ł (–l)* ve tvaru singuláru maskulina v

[41] Tamtéž s. 218.
[42] Tamtéž s. 240.
[43] Tamtéž s. 262.
[44] Tamtéž, s. 262.
[45] Tamtéž.
[46] Tamtéž, s. 240.
[47] Tamtéž, s. 240, 242.
[48] Tamtéž, s. 218.

příčestí minulém, následující po souhlásce, ve většině východomoravských dialektů nezaniklo, nýbrž se za něj objevuje slabičné *ł (u/l̥),* v drobnějších úsecích pak neslabičné *ł (u̯/l)* s průvodní samohláskou: *véd̥l̥ / védu / vedl*.[49]

b) Slabičné *r̥* za původní tvrdé i měkké *r̥;r̥´* v případech jako: *brzo, krk*,.. ale také též po souhlásce *ž* a po skupině *šč (št*), např.: *žrna, ščrbina/štrbina*. Pouze po č důsledně *er (ér),* např.: *čert.*[50]

c) Slabičné *n̥* se na části území vyskytuje pouze v případech *sedn̥, osn̥ (sedum, osum)*

6. a) V části nářečí splynulo dřívější y, ý s i, í jako ve spisovné češtině a v části se zachovalo jako výrazné fonetické *i, í*, popř. jako zvl. fonémy, např. *riba, kobiła, zima / ryba, kobyła, zima.* V menších úsecích za *ý (í)* je *ej (é*).[51]

b) Staré *u, ú* (také z předhistorické nosovky *ǫ*) se zachovalo po tvrdých a měkkých a bývalých měkkých souhláskách, např. *břuch, kožuch,húser, múka*, 3. os. pl. *nesú, kupujú*. Na některých částech sledovaného území za *ú* je *ou.* [52]

7. a) Staré *e*, též staré *é* se veskrze zachovalo, např. *ěšče, mléko, kamének*. Zachování starého é ve většině východomoravského nářečí má za následek, že foném é je poměrně dost hojný a v podstatě se shoduje se spisovnou češtinou.[53]

b) Rovněž se zachovalo staré *o*, staré ó je pak nahrazováno *ú* podobně jako v nejzápadnějších nářečních skupinách. Na některých částech sledovaného území původní *ó* nahrazováno *ou.*

8. Staré *a, á* (z předhistorické nosovky *ę*) zůstalo zachováno po konsonantech od původu tvrdých, z velké části i po měkkých a bývalých měkkých, např. *had, jahoda, blázen, ráno.* Na většině území zůstává nezměněna i stará těžeslabičná skupina *aj*, např. *najdelší / daj.*[54] Přehláska dřívějšího **ä, ä̀ v e, í (ý/e*) je v základu slova i v koncovkách slova, pokud ovšem na neprovedení nebo zrušení přehlásky **ä > ě* nepůsobil tlak

[49] Tamtéž, s. 263.
[50] Tamtéž, s. 263.
[51] Tamtéž, s. 263.
[52] Tamtéž.
[53] Tamtéž.
[54] Tamtéž, s. 264.

tvarového systému. Rozdíl, kde v souboru tvarů téhož nastalo vyrovnání jedním nebo druhým směrem, např. podle *smít / smit se* je též *smíl / smil se*, zčásti naopak podle *zabíjal / zabijal / zabijál*, také *zabíjat / zabijat.*[55]

9. Krátké vokály se vyskytují u slov *typu prah, blato, rana*, aj., instrumentál *nama, vama*, apod., v infinitivu *bit, dat*.[56]

10. Asimilace v *sh-* v *zh-*, např. zhánět, zhoda; skupiny šč, žž se zachovávají, např. ešče, spožžení.[57]

4.1.2 Koncovky

11. Mezi koncovkami tvrdých a měkkých typů substantiv je malý počet rozdílů, především v neprovedení, popř. vzniklých zrušením přehlásek v měkkých deklinacích: gen. sg. *sklepa, stáda, pekaře*; dat. sg. *sklepu, stádu;* nom., acc., instr. sg. *žena, ženu, ženó* aj.[58] Kolísavě je koncovka shodná s tvrdým skloněním také v nom., acc. sg. neuter se slovním základem zakončeným na *c*, jako *pleco, vajco*; v lok. sg. měkkého sklonění maskulin a neuter se naproti z velké části zachovaly staré tvary na *–i*, např. *na biči, na srci.* [59]

12. Substantiva typu kořeň, *hosť, lokeť, kůlňa, pekárňa, Máňa, Laďa,* dále na většině území i subst. se slovním základem na *–s, –z*, zčásti i některá jiná, patří k měkkým skloňovacím typům, naopak subst. se slovním základem na *–l* mají zachováno sklonění tvrdé.[60]

13. Adjektiva v loc. a instr. sg. maskulin a neuter tvrdého sklonění jsou ve většině nářečí rozlišeny, např. o *starém x ze starím/ -ým (-ejm)*. Dále se rozlišují také tvary těchto pádů u pronomin, např. *o tem/tom/tém, našem/našém x s tím/tým/tym, naším/našým/našym.*[61]

[55] Tamtéž s. 241.
[56] Tamtéž, s. 242, 264.
[57] Tamtéž.
[58] Tamtéž, s. 242.
[59] Tamtéž, s. 264.
[60] Tamtéž, s. 242, 264.
[61] Tamtéž, s. 242, 265.

14. Tvary tvrdých adjektiv a rodových pronomen v nom. pl. život. maskulin se zpravidla liší od tvarů neživ., feminin a neuter, např. *ťi naši staří… x ti/ty naše staré.*[62]

15. V instr. pl. všech deklinací se na většině území je nejběžnější koncovkou *–ma (–ama),* v menších úsecích však převládá *–mi*, např. *horami.*[63]

4.1.3 Slovesné tvary

16. Verbum *být* má v nom. sg. tvar *sem,* který je součástí složených forem préterita, zatímco ve významu existenciálním a ve funkci spony je většinou tvar *su.*[64]

17. V nom.sg. préterita se pomocné sloveso zpravidla zachovává, a to i tehdy, když je osoba vyjádřena zájmenem., např. *já sem to viďěl*.[65]

18. Tvary imperativu s 2. os. sg. zakončeny na *–i* mají v části území v 1. a 2. os. pl. zakončení na *–eme/–emy*, –ete, v části *–ime/–imy/–ima, –ite/–iťe.*[66]

19. Pasivní participium se objevuje jen ve tvaru složeného sklonění i ve výrazech výsledného stavu, např. *je zametené.*[67]

20. Transgresiv přítomný dokonavých i nedokonavých sloves se v omezeném rozsahu vyskytuje, např. choďa, stoja.[68]

4.1.4 Další společné jevy

- Podoba neurčitých pronomin a zájmenných adverbií je *negdo, neco, negde*.[69]
- Důsledně nebo kolísavě znělá výslovnost párových konsonantů před vokálem a jedinečnými konsonanty na mezislovním přídělu i na švu morfémů v případech jako *núž nechcu, g mostu.*[70]
- *I-/y-, í-/ý-* na začátku slova bez *j-*, zčásti také mezi vokály na švu složeniny a uvnitř slova, např. *ídlo, podóit.*[71]
- *O* je vždy bez protetického *v-*, a to jak na začátku slova, tak na morfematickém švu, např. *oheň, on, opatřit.*[72]

---

[62] Tamtéž, s. 265.
[63] Tamtéž, s. 265.
[64] Tamtéž.
[65] Tamtéž, s. 242.
[66] Tamtéž, s. 265.
[67] Tamtéž.
[68] Tamtéž.
[69] Tamtéž.
[70] Tamtéž.
[71] Tamtéž.
[72] Tamtéž.

- U verb v infinitivu s podobou intersegmentu s *–a–* typu *začít–začal,* za předpokladu, že neexistuje podoba s *–nú–*, existují ve tvaru *začal, zapjat,* apod.[73]
- Před *j* a zčásti i před *ň* se vyskytuje, např. *hóní, stójí.*[74]
- V tvarech préterita u verb 1. třídy, která jsou v infinitivu zakončená na konsonant, je dlouhý vokál, např. nést-nésł/nésła. Dále se dlouhý vokál objevuje u verb 2. třídy, např. *minúł/minúła*, dále u jiných sloves pouze v maskulinu singuláru se samohláskou před koncovým –ł, např. *viďéł, volál*.[75]
- U substantiv v gen. sg. neživotných maskulin tvrdého sklonění se v omezeném rozsahu objevuje koncovka *–u*, z části se může objevovat také u měkkého skloňování.[76]
- U substantiv maskulin a neuter v dativu plurálu se objevuje koncovka *–om*, např. *súsedom, pekařom.*[77]
- U substantiv maskulin a neuter v lokálu plurálu se objevuje kocovka *–och (-óch)*, např. *súsedoch, pekařoch.*[78]
- U substantiv deklinačního typu stavení se často objevují tvary podle typu *srce,* např. ze *staveňa, do obila*.[79]
- Vyrovnání genitivu, dativu a lokálu singuláru feminina tvrdého sklonění adjektiv a rod. pronomen ve prospěch etymologické koncovky dativu a lokálu, tj. *s tej druhej /s téj druhéj , na tej druhej /na té druhéj.*[80]
- Hojně se objevuje vyrovnání deklinace rodových pronomen s tvrdým skloněním adjektiv, zejména však v tvarech nominativu a akuzativu singuláru feminin *tá, tú,* v instrumentále singuláru maskulin a neuter *tím/tým*, v pl. *tích, tím, tíma/tých, tým, týma.* [81]
- V zájmenných tvarech došlo k odstranění alternace předkoncovkového konsonantu instrumentálu singuláru maskulin a neuter *tím/tým/tem*, *jedním/ jedným/ jednem,* genitivu, lokálu a dativu, instrumentálu plurálu *tích/tých/tech, tím/tým/tem, tíma/týma/téma.*[82]

[73] Tamtéž.
[74] Tamtéž, s. 266.
[75] Tamtéž.
[76] Tamtéž.
[77] Tamtéž.
[78] Tamtéž.
[79] Tamtéž.
[80] Tamtéž.
[81] Tamtéž.
[82] Tamtéž.

- U přivlastňovacích pronomin typu *jejich* se ve tvarech genitivu a dativu singuláru maskulina a neutra a v instrumentále plurálu objevují sekundární koncovky *–ho, –mu, –ma.*[83]
- U sklonění pronomen *můj, tvůj, svůj* se objevují zpravidla jejich nestažené podoby, např. *mojemu/mojému, moja, tvoja.*[84]
- U numerálií v tvarech nominativu maskulina se rozlišuje životnost a neživotnost- *dvá, obá x dva, oba.*[85]
- U verba *být* v genitivu singuláru ve významu existenciálním a ve funkci spony objevuje tvar *si/sy.*[86]
- U verba *chtít* se v dativu plurálu objevuje tvar *chcú.*[87]

4.2 Jižní (slovácká) východomoravská podskupina

Tato skupina zaujímá většinu tzv. Slovácka (Moravského Slovenska).[88] Vymezení dle J.Běliče je následovné: „Od nejjižnějšího výběžku jv. od Břeclavě k severu téměř po Gottwaldov* a Val. Klobouky. Západní hranice jižní podskupiny proti okrajovým tzv. dolským nářečím probíhá zhruba již. od Napajedel, záp. od Uh. Hradiště a Veselí nad Mor., již. od Kyjova a záp. od Břeclavě; východní hranice se výjimkou kopaničářského úseku kryje s národní a jazykovou hranicí česko-slovenskou.“[89]

4.2.1. Společné znaky

1. Neexistují měkké retnice, pouze jen stopy po nich, např. *pjekná, bježat, hřbjata*. Za někdejší *m´* po celém území v těchto případech převládá *mň*, jen v některých případech, zvl. v nejjižnějším cípu *mj.*[90]
2. Hlásky *y, ý* jsou zcela vyměněny za *i, í,* takže soubor krátkých a dlouhých vokálů je pětičlenný, jelikož *y, ý* neexistuje ani jako samostatný foném, ani jako výrazná fonetická varianta.[91]

[83] Tamtéž.
[84] Tamtéž.
[85] Tamtéž.
[86] Tamtéž.
[87] Tamtéž.
[88] Tamtéž.
[89] Tamtéž, s.268.
*Současný název Zlín
[90] Tamtéž.
[91] Tamtéž.

3. U přivlastňovacích pronomen v genitivu, dativu a lokálu singuláru feminin jsou tvary shodné s tvrdým skloněním, tj. *mojej, našej.*

4. Všechna verba v nominativu plurálu končí na *–me,* případně na *–m*, např. *nesem/neseme*.[92]

5. Infinitiv je zakončen na –t.[93]

6. Préteritum verb 2. třídy, jejichž slovní základ je zakončen na konsonant se vyskytují tvary bez *–nu–,* např. *pohl̥/pohu/pohéu̯ sa*.[94]

7. V préteritu genitivu singuláru má osobní morfém (pomocné sloveso) podobu *–s* (–z), např. *dálz mu to, sám sis to udělal.*[95]

[92] Tamtéž.
[93] Tamtéž.
[94] Tamtéž.
[95] Tamtéž.

5 Odchylky od normy

V této části se budu zabývat fonologickými a morfologickými odchylkami od normy, které jsou patrny z transkripcí pořízených nahrávek osmi mluvčích ve věku 18-26 let. Na základě těchto nahrávek jsou určeny nejvýraznější odchylky od normy. Veškeré statistické údaje, jsou pro lepší orientaci, zaokrouhlena na celá čísla. Veškeré příklady, které v této kapitole budou užity, je možno nalézt v transkripcích, které jsou přiloženy na CD. Informace o mluvčích jsou vloženy v příloze na identifikačních štítcích (viz příloha č. 3).

5.1 Rovina fonologická

Fonologie je chápána jako samostatná vědní disciplína zabývající se zvukovou stránkou jazyka, především funkcí hlásek a jejich systémovými souvislostmi.[96] Tato část se tedy zabývá hláskovými změnami, které jsou odchýleny od normy spisovného jazyka (a tedy i kodifikace), zároveň také vidíme reálně využití hlásek v běžně mluvené řeči.

5.1.1 Krácení/ dloužení vokálů

DLOUŽENÍ VOKÁLŮ	
DLOUŽENÍ	**KRÁCENÍ**
66%	**34%**

Podle statistiky je zřejmé, že se používá více dloužení vokálů, např. ve slovech jako *mával (mávál), doprovodil (doprovoďil), zapíjení (zapíjání).* Z uvedených příkladů vyplývá, že ke dloužení vokálů nejčastěji dochází před konsonantem *l.* Naopak ke krácení vokálů dochází u slov jako např. *úplně (uplňe), náma (nama), žíla (žila), apod.*

[96] KRČMOVÁ, Marie. Fonologie. *Fonetika a fonologie* [online]. [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/ch03s02.html

5.1.2 Přehláska A > Ě (IE)

Změna, která se hojně začala projevovat ve 13. století[97], na tomto území ve většině případů neproběhla, Nejvíce to registrujeme u zájmen např. *ťa*, zvratné zájmeno *sa*; u sloves, např. *záležat, ležat, objížďat.*

Přehláska A > Ě (IE)	
A	**Ě (IE)**
66%	**34%**

Konkrétně změna na spisovné jať proběhla v 36 případech, z celkových 105. Nejvíce si můžeme povšimnout, že původní *a* je zachováno na místě intersegmentu u verb.

5.1.3 Přehláska U > I

K této přehlásce docházelo ve 14. století.[98] Ve zkoumaném nářečí se však plně neuskutečnila, důkazem toho jsou například tvary verb 3. a 5. třídy 1. a 3. osoby indikativu prézenta, např. *kupuju, mají, prodávají, úřadují*. Dále je patrné, že k přehlásce nedochází u osobních pronomen- *ji,* zach. *ju.*

PŘEHLÁSKA U > I	
U	**I**
61 %	**39 %**

Dle nahrávek bylo zjištěno, že k přehlásce u > i nedochází především u mluvčích D, E, G, především však ve 3. os. plurálu, konkrétně k přehlásce nedošlo ve 27 případech ze 44 možných. Přehláska je viditelná u mluvčích A, B, C a F. U mluvčího F je to pravděpodobně dáno vzděláním, u mluvčích A, B a C nejspíše tím, že patří do mladší generace mé práce, u kterých je značný posun ke spisovné češtině. Zvláštností je

[97] LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 63. ISBN 14-599-86.
[98] Tamtéž, s. 70.

přehláska v substantivu *kroj* a v nahrávce č. 2, kde jsou mluvčí A a C. Toto jméno je užito několikrát a ve dvou případech k přehlásce dochází, ve dvou nikoli. Můžeme vysledovat, že obě tyto situaci nastávají pouze v lokále sg., vysvětlit to lze tendencí ke spisovné češtině. Tendence ke spisovné češtině alespoň u vybraných mluvčích, je zde patrná.

5.1.4 Diftongizace Ú > OU

Tato změna se začíná objevovat ve 14. století, šířila se hlavně v 15. století.[99] Ve spisovné češtině došlo k diftongizaci, nicméně nedůsledně na celém českém území.

DIFTONGIZACE Ú > OU	
Ú	**OU**
62%	**38%**

Dokladem toho, že na východě českého území ve více než polovině případů zůstává původní *ú*, a to u všech mluvčích, je tabulka výše, kdy konkrétně v 92 případech, ze 148 se zachoval původní vokál *ú.* Jako příklad je možno použít verba: *majú, mlúvil, budú.* Dále např. u pronomin: *tú;* u substantiv: *frézovačkú, s Makinú.*

Pokud k diftongizaci došlo, bylo to především v koncovkách verb, např.: *jedou, pojedou,* Patrnou diftongizaci lze nalézt v intersegmentu tvrdých adjektiv, např. *devítiletou, nějakou.* Nejvíce si můžeme všimnout diftongizace u mluvčího F, kdy pouze v jednom případě, a to *melún*, použil původní *ů,* což je ale dáno tím, že se toto označení používá jako přezdívka.

5.1.5 Úžení É > Í

Změna, která nastala v 15.-16. století.[100] Ve spisovné češtině docházelo k úžení z *é* na *í* vždy po měkkých konsonantech. V současné době je znatelná tendence k nespisovné češtině, kdy dochází k úžení také po tvrdém konsonantu. Tato tendence v materiálu nalezena nebyla ani v jednom případě. Naopak můžeme vidět, že ve všech

[99] LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 70. ISBN 14-599-86.
[100] Tamtéž, s. 114.

případech zůstává spisovné *é.* V materiálu to můžeme sledovat např. v koncovce (příp. intersegmentu) tvrdých adjektiv ve všech tvarech neuter sg. (vyjma instrumentálu) a akuzativu a vokativu pl. např.: *černé to bilo, na starém kole, +šak to mám to samé.* Dále správně zůstává *–é* u feminina genitivu, dativu a lokálu sg. a nominativu, akuzativu a vokativu pl., např.: *takové tlusté ponoški, logaritmické funkce, maličké trnečki.*

V materiálu byl nalezen pouze případ, kdy mluvčí D a E nezúžili pův. *–e*, a to v případě *říct,* které se objevilo třikrát.

5.1.6 Muset/ moset, můžu/možu

Jedná se o dvě hláskové změny a to diftongizaci *o-uo* a následnou monoftongizace *ou-u*. Tyto dvě hláskoslovné změny nastaly sice každá v jiném století, ale navazují na sebe. Diftongizace nastalo ve 14. století, zatímco monoftongizace v 15. století. Dle následující tabulky je zřejmé, se hláska *o,* na sledovaném území zachovala v hojném počtu. Tyto hláskové změny jsou patrny především u verba *muset-* zde jako *moset* a u *moci*, zde jako *možu,* apod.

Muset/ moset, můžu/možu	
ZACHOVANÉ O	**U**
73%	**27%**

U mluvčích z nasbíraného materiálu jsou patrné jisté odlišnosti. U mluvčích A-C byly nalezeny obě varianty. U mluvčích D a E byla nalezena varianta pouze s původním *o,* naopak u mluvčího F byla nalezena pouze varianta s *u,* tedy s variantou po hláskových změnách.

5.1.7 Elize

- **hláska j**

U všech respondentů byla zaznamenána značná tendence k elizi hlásky *j*, jen v některých případech se hláska *j* objevovala, dokazuje to následující tabulka:

ELIZE J	
ELIZE HLÁSKY J	**S HLÁSKOU J**
93%	**7%**

Elize hlásky *j* byla zaznamenána téměř ve všech případech, pouze u 14 z případů, z 203 nalezených počáteční hláska *j*, byla zachována. Nejvýrazněji lze na elizi poukázat u slov, jako *jsem, jsme, jenom, jenomže.*

- **hláska v**

Podobně tak tomu je u hlásky *v*, nejčastěji v případech *vš-*

ELIZE V	
ELIZE HLÁSKY V	**S HLÁSKOU V**
100%	**0%**

Především se zde jedná o slovo *však.*

- **hláska k**

Poslední výrazná elize je pozorována u hlásky *k*, zejména ve slovech *kdyby*, *když,* a to v případech *kd- (*ve výslovnosti vždy *gd-*). Nutno říci, že případy, kdy je ve výslovnosti *gd-* do této kategorie započítány nejsou, jelikož se vztahuji ke kapitole Asimilace znělosti (kap. 5.1.8)

ELIZE K	
ELIZE HLÁSKY K	**S HLÁSKOU K**
64 %	**36 %**

5.1.8 Depalatalizace

V některých případech dochází k tzv. depalatalizaci a to nejčastěji v případech *ť* a *ň*.

DEPALATALIZACE	
TVRDÉ HLÁSKY	**MĚKKÉ HLÁSKY**
53 %	**47 %**

Dle tabulky je jasné, že k depalatalizaci nedocházelo v tolika případech. Konkrétně bylo napočítáno 29 případů, kdy došlo k depalatalizaci hlásek, z celkových 55 případů. Nejvíce však k nim docházelo u mluvčích D a E, nejčastěji u slov *někdy (negdi), někdo (negdo).*

5.1.9 Asimilace znělosti

K nejčastější znělostní asimilaci dochází u případů *k* > *g*.

ASIMILACE ZNĚLOSTI K > G	
K	**G**
3%	**97 %**

Dle tabulky je zřejmé, že se téměř ve všech slovech shromážděného materiálu objevuje znělostní asimilace *k* > *g.* Pouze v jednom jediném případě se objevuje *k.* Nutno dodat, že k výše uvedené asimilaci se samozřejmě nevztahuje asimilace mezislovní. Nejčastější případy jsou díky nahrávkám doloženy u slov *někde, někdo, někdy*. apod.

Dále je možno vidět asimilaci s > z, která ale není tolik výrazná, jako asimilace předešlá. Nejvíce je pozorována u slov *jsme, sehnat;*

5.2 Rovina morfologická

Morfologie je dle Příruční mluvnice češtiny: „Částí gramatiky, která pojednává o slovních druzích z hlediska jejich forem a základních významů těchto forem.“[101] Tato část se nyní bude věnovat vybraným odchylkám od morfologické normy spisovné češtiny, resp. od kodifikace.

5.2.1 Substantiva

- Jelikož nebyla plně realizována přehláska A > Ě, není tudíž rozdíl mezi měkkým a tvrdým skloňováním, např.: *kašu- odměnu, Tomáša- stárka* (mask.). Konkrétně tedy u feminin vzoru růže, který se skloňuje jako stč. ja-kmen (vzor duša). Podobně tomu tak je i u maskulin a neutra vzoru muž, stroj a moře, které se skloňují podle stč. jo-kmenů.[102]
- V lok. pl. se objevují subs. zakončena na *–och, –ách* např.: *schodoch, rokoch, památkách, v nohách.*
- V instr. pl. ve většině případů zachována duálová koncovka *–ama*, např. *kraťáskama, mrtvolama, hrabjama, karikaturama.*
- Deminutiva zakončena na *–ek: flíček; –ka: mašinka; –ko: céděčko.*

5.2.2 Adjektiva

- U adjektiv v gen., dat., acc. a lok. sg. maskulina zachován spisovné *–e* (na místě intersegmentu), např.*: nažváchaného, mladého, nového*, apod. a to ve všech případech. Jelikož je v současné době velkým trendem na místo intersegmentu, v tomto případě *e,* vkládat *í,ý,* např.: *mladýho, novýho,* apod. nutno říci, že na tomto území je intersegment zachovám dle spisovné češtiny.

INTERSEGMENT –E	
É	**Í**
100%	**0%**

[101] Informační systém Masarykovy univerzity. *Příruční mluvnice češtiny* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: https://is.muni.cz/www/393725/Prirucni-mluvnice-cestiny-morfologie.pdf
[102] LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 145- 159. ISBN 14-599-86.

- Komparativ a superlativ adjektiv je tvořen jak sufixem *–ší*, tak i *–čí.*

KONCOVKA –ŠÍ/-ČÍ	
ŠÍ	**ČÍ**
60%	**40%**

Dle tabulky je jisté, že se více používají spisovné koncovky –ší, např.: *lepší, starší, nejlepší.* Naopak koncovka *–čí* se objevuje u slov: *nejvěčí, mlačí.* Konkrétní poměr spisovné a nespisovné koncovky je 6:4. Nutno říci, že v nahrávkách nebylo nalezeno tolik materiálu, aby bylo možné vypozorovat, ve kterých situacích se mluvčí přiklání spíše ke spisovné variantě a naopak.

5.2.3 Pronomina

- Ukazovací pronomina *ten, ta, to* se v jistých pádech liší od normy spisovného jazykai některých jiných interdialektů a jsou znázorněny v následující tabulce (ve které samozřejmě není obsažen vokativ).

Nominativ	**ten**	**Ta**	**To**
Genitiv	toho	Tej	Toho
Dativ	tomu	Tej	Tomu
Akuzativ	toho	Tú	To
Lokál	o tom	o tej	o tom
Instrumentál	tým	Tú	Tým

- U feminin je viditelný pozůstatek pračeské a staročeské deklinace zájmen, rozdíl je pouze u genitivu, kdy se v dnešní češtině na tomto území používá *tej*. instrumentálu maskulin a neuter se objevuje již zmíněna depalatalizace (viz kap. 5.1.7).

U mluvčích A, F a také z části u mluvčího C je v genitivu feminina používána spisovná norma *té.*

5.2.4 Numerália

- Číslo *tři* má v nom. tvar *tře.* V materiálu byla tato varianta nalezena pouze v jednom případě, konkrétně u mluvčího E, ve spojení se substantivem v neutru, pl.

5.2.5 Verba

- Zakončení verb 4. třídy na *–a/ –ja: mosíja, zaplatíja, udržíja, sedíja.*

KONCOVKA –A/ -JA	
A/ JA	**Í**
80%	**20%**

Dle tabulky je zřejmé, že se v tomto tvaru verb užívá častěji nespisovná koncovka. Spisovná koncovka *–í* byla zaznamenána pouze ve třech případech a to je ve slovech *mosí, ví, zastřelí (*vždy ve tvaru 3.os.pl.). V ostatních 12 případech byla použita koncovka nespisovná, nutno podotknout, že u mluvčího A, u které je nejvíce nasbíraného materiálu, tato nespisovná koncovka *-a/ -ja* použita nebyla.

5.3 Lexikální rovina

Tato část slouží spíše jako doplnění, či vysvětlení několika specifických výrazů objevující se v nahrávkách. Cílem této části je nalezení spisovného ekvivalentu v daném kontextu.

V druhé části této podkapitoly se budu věnovat Českému jazykovému atlasu, resp. tomu, zda vybrané výrazy z nasbíraného materiálu, korespondují s Českým jazykovým atlasem.

5.3.1 Specifické výrazy

Zde si představíme vybrané, specifické výrazy tohoto území, mladé generace, u kterých bude vždy přiřazen spisovný ekvivalent a následná ukázka z materiálu. Tyto výrazy jsou seřazeny abecedně.

Cajdáky- nekvalitní materiál, v tomto případě jde o písně

víšco žádné už ti cajdáki jak to bívali konečňe už nejaká jakože tanečňí atak ↑

Čuňa- huba, část obličeje s ústy[103]

to bilo → napočuňi katastrofa ↓ /

Dúle- dole, dolní část[104]

dúle gbabičce ↓ /

Húra- místo pod střechou,[105] půda

mám takoví dojem že +sem cosi viďél na húře ↓

Kastról- hrnec, nízká okrouhlá nádoba na vaření[106]

kastróli vole ↓

Kordulka- živůtek lidového kroje[107]

teťkaj ta kordulka já +sem to nedala pr̥̆esprsa →

Kyselák- v tomto případě označení pro kyselost vína

víncko ňiʒmoc kiselák jakísi ↓ /

Rukávce- rukáv, jako samostatná část oblečení

teď rukáfce +sem mislela že to bude teške jako jak nevím co →

Stárek- chasou volený mluvčí[108]

ten stárek jako velice hrďina držel ten jakože to právo a teťkaj došel jako potom kámoš říkám co máš zrukú ↑

Stárka- partnerka stárka při hodech

---

[103] Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=čuňa&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

[104] Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=dúle&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

[105] Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=húra&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

[106] Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kastól&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

[107] Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z:http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kordulka&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

[108] Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=stárek&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

mňeli +sme jít potom pro stárku a pro stárka → tošsranda → /

Su- verbum *jsem*

+su zvjedaví kolik tambude jakože vzorkú ↓ /

Škubat- lomcovat,[109] v tomto kontextu fyzicky se poprat s jinou osobou

stejnak bisa tam xťel každí škubat

Štamprla- sklenička obzvlášť na likér, kalíšek[110]

počki dáš si +ešťe štamprlu ↑

Švic- jinak také „pod obraz," opilý alkoholem

tam bils švic jo ↓

Teťkaj- místní označení pro adverbium *teď*

+sme šlí a teťkaj <+sem>potkala vlas+ňího tatu nažváxaného

Ťápat- na tomto území se tímto rozumí mluvit

ťápat slovenski to je hotovo vole pro mňa ↓

Víncko- označení pro alkoholický nápoj, tedy víno

víncko ňiʒmoc kiselák jakísi ↓ /

Žváchat- slovo má několik významů, dokonce i v jedné z nahrávek je sloveso použito ve dvou různých významech a to jako mluvit a dále se objevuje adjektivum „nažváxáného," což lze označit jako opilého.

tam něco žváxá jakože že ťa vítá a takové a hodujte a toto →

potkala vlas+ňího tatu nažváxaného

[109] Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=škubat&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

[110] Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z:http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=štamprla&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

5.3.2 Srovnání vybraných výrazů s Českým jazykovým atlasem

V této části budeme zejména pracovat s Českým jazykovým atlasem. Podíváme se na některá vybraná slova z nasbíraného materiálu a na to, zda toto označení je typické pro východomoravské nářečí, dle Českého jazykového atlasu. K dispozici jsem měla všech 5 dílů toho atlasu. Součástí bude také ukázka.

- **Posvícení**

První výraz, na který se podíváme, je *posvícení.*

Posvícení	
Posvícení	**Hody**
0%	**100%**

Tento výraz byl nalezen pouze u mluvčích A a C. V každém z nalezených případů, se výraz objevil v modifikaci *hody*, stejně tomu tak je v Českém jazykovém atlase[111]. Nalezeny byly 4 případy s touto modifikací.

A: *toš co hodi* ↑

- **Mohl**

Dále se podíváme na to, zda verbum *moci*, má v préteritu podobu *mohl*, jako je uvedeno v Českém jazykovém atlase[112].

Mohl	
Mohl	**Jiná varianta verba *moci***
100%	**0%**

[111] BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas 2*. Praha: Academia, 1997, s. 467. ISBN 8020005749.
[112] BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas 4*. Praha: Academia, 1997, s. 387. ISBN 8020000135.

Dle tabulky výše je patrné, že materiál, který byl nasbírán, se shoduje s Českým jazykovým atlasem, a to ve všech realizovaných případech. Výraz byl použit u mluvčích C a F.

C: *á máťi jeho jako říkala že tohle bi on jako nemohl uďelat že on je prosťe její sináček ↓ /*

- **Mohu**

Dle Českého jazykového atlasu,[113] se na tomto území, verbum *mohu* užívá ve tvaru *možu.*

Mohu	
Možu	**Mohu**
73%	**27%**

Dle tabulky je patrné, že se u mluvčích objevují obě varianty, více frekventovaná je ovšem varianta *možu,* což se shoduje právě s Českým jazykovým atlasem. Tato varianta byla nalezena u všech mluvčích, kromě mluvčího F.

C: *uplňe luksusňí to bilo možu říct ↓ /*

- **Dělal**

Další verbum, kdy se podíváme na to, zda koresponduje s Českým jazykovém atlasem,[114] je verbum *dělal,* dle atlasu, v préteritu 3. os. sg. *dělál.*

Dělal	
Dělál	**Dělal**
60%	**40%**

[113] Tamtéž, s. 543.
[114] BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas 4*. Praha: Academia, 1997, s. 515. ISBN 8020000135.

Jak je možné vidět v tabulce, tvar *dělál* byl použit třikrát, z celkových pěti realizovaných případů, konktrétně u mluvčích A,C, E. Důležité zde je, že ač byla realizována spisovná varianta *dělal,* varianta, která koresponduje s Českým jazykovým atlasem, je použita o 10% více.

E: *jójo ↓ / tento tíden +sem ďelál z nerezú ↓ /*

- **Mít**

Další verbum, které můžeme zkoumat, je verbum *mít*, dle Českého jazykového atlasu, je jeho modifikace na tomto území *mět*.

Mít	
Mět	**Mít**
90%	**10%**

Dle tabulky je opět patrné, že téměř ve všech případech, byla realizována varianta, která se shoduje s Českým jazykovým atlasem, tedy varianta *mět.* A to u mluvčích A, B, C, a E.

A: *budeme mňet aj mi zluckú ňejakú dijetu ↓ /*

- **Babička**

Dále budeme zkoumat, kolikrát je v nahrávkách použito substantivum *babička*. Dle Českého jazykového atlasu se na tomto území používá výraz *baběnka*[115].

[115] BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas 1*. Praha: Academia, 1997, s. 79. ISBN 8020000143.

Babička		
Baběnka	**Babička**	**Jiný výraz**
0%	**50%**	**50%**

Z tabulky je vidno, že Český jazykový atlas se v tomto případě neshoduje s nasbíraným materiálem tohoto území. V 50% byl užit výraz *babička,* ve zbylých 50% byl užit výraz *bábina*. Uvádím zde příklady, které nekorespondují s atlasem.

A: *dúle gbabičce ↓ /*

C: *potom +sem šla on mňe doprovoďíl a spala +sem u bábini ↓ /*

Když se podíváme celkově na procentuální výsledky tohoto „mini“ srovnání Českého jazykového atlasu a skutečné mluvy mladší generace zkoumaného území, tak můžeme vidět, že téměř ve všech případech se mluva shoduje s atlasem. Konkrétně si to můžeme ukázat na tabulce.

Shoda s Českým jazykovým atlasem	**Rozdíl s Českým jazykovým atlasem**
71%	**29%**

Zde je patrné, že některé vybrané výrazy mluveného jazyka se více než v 70% shodují s Českým jazykovým atlasem. Tato dílčí podkapitola ve výsledku ukazuje, že dialekt u mladší generace ve Velkém Ořechově je zachován.

6 Porovnání mluvčích

V této části se budu zabývat největšími rozdíly (z hlediska mluvy) mluvčích A-H. Budu si všímat jak a jestli vůbec, či do jaké míry, respondenty ovlivnilo společenské postavení (dále např. stěhování, dosažené vzdělání, apod). Nejdříve budu zkoumat každého mluvčího zvlášť, do jaké míry se odchyluje od spisovné normy, přičemž už se nebudu vracet k obecné charakteristice osobnosti jako také (viz kapitola 2). V další části se pokusím mluvčí porovnávat z různých hledisek.

6.1 Charakteristika běžně mluveného jazyka mluvčích A-G

U mluvčího A je v některých případech znatelný pokrok ke spisovné češtině. Viditelné je to u příkladu diftongizace Ú>OU, kdy je jasný značný posun. V nahrávce č. 1, kde vede rozhovor s mluvčím B, k diftongizaci spíše nedocházelo, konkrétně se jedná o čísla 17:6. Zhruba o půl roku později, v rozhovoru s mluvčím C je znát jasný posun ke spisovné češtině a případů, kdy k diftongizaci došlo, bylo 24, z celkových 27. Což znamená, že v 89% případech správně užila diftong, to znamená, že přiblížení ke spisovné češtině je o 63% větší, než v nahrávce číslo 1.

Dalším případem, kdy je viditelný pokrok ke spisovně češtině může být přehláska A>Ě. V nahrávce č. 1 k přehlásce došlo pouze ve 2 případech, z 21 možných. V nahrávce č. 2 mluvčí použil správně přehlásku ve 4 případech, z celkových 7, což je lepší o 49%, než v první nahrávce.

Dalším příkladem, kdy došlo v nahrávce č. 2 k přiblížení ke spisovné češtině je nahrazení pův. *-o* dnešním *-u,* především ve slovech *moci, muset.* Konkrétně tedy došlo o přiblížení ke spisovnému jazyku o 15%. V nahrávce č. 1 je možno nalézt varianty s *-o* třikrát, variantu s *-a* pouze jednou. V druhé nahrávce je poměr 3:2, tudíž můžeme registrovat opět stoupající tendenci.

Poslední porovnání, kterému se budu věnovat u mluvčího A je přehláska U>I. V první nahrávce, kde mluvčí A vede rozhovor s mluvčím B, bylo nalezeno 6 případů s původní hláskou *-u,* a to například v substantivu *v nedělu, na kašu.* Přehláska *-i* byla použita ve třech případech. Nahrávce číslo 2, kdy mluvčí A vede rozhovor s mluvčím C, bylo nalezeno 6 případů, kdy byla použita původní hláska *u,* např.: *v nedělu.* Naopak případ, kdy byla správně užita přehláska *i* byl pouze jeden a to v případě *říkají.*

Přehláska U>I tedy jako jediná nepotvrdila stoupající tendenci mluvčího A ke spisovnému jazyku.

Vysvětlení těchto rozdílů vidím v tom, že nahrávka č. 1 byla pořízena na konci školního roku, kdy už výuka na středních školách je spíše ve volnějším tempu a není natolik precizná. Toto mlže mít značný vliv na mluvený jazyk mluvčího A. Naopak nahrávka č. 2 již ve školním roce, což dle mého znamená, že na mluvčího A má velký vliv rodina a běžná komunikace v ní. Jelikož mluvčí A sdílí rodinné bydlení s rodiči a prarodiči, tento vliv je značný. Jakmile ale respondentka A začne docházet do školy, tím pádem i dojíždět do města, je viditelný posun ke spisovné češtině. Také je možné jisté jazykové ovlivnění mluvčím C.

Pokud jde o mluvčího B, zaměříme se zde na ty nejvýraznější prvky běžné komunikace.

Nejdříve se můžeme zaměřit na přehlásky A>Ě. Zde můžeme vidět poměrně zajímavý poměr, který činí 20:15. Více se objevilo případů s variantou s původním *-a,* např.: *sa*, dnešní *se,* ale je zde patrný tlak spisovného jazyka. Příkladem ke spisovné normě může být např.: *se, otxázet*, apod.

Můžeme se také podívat na druhou přehlásku, tou je přehláska U>I. Varianta s původním *-u,* se u mluvčího B objevila šestkrát, např. u verb *nepotřebujú, nexcú,* apod. Naproti tomu varianta s přehláskou na dnešní *-i*, se objevila třikrát.

Dále se můžeme podívat na případ, jedná se o diftongizaci Ú>OU. Zde můžeme pozorovat také velmi zajímavý výsledek, dochází zde totiž zde k tomu, že diftong *ou* se nachází v 9 případech, původní *ú* se přitom nachází „pouze“ v případech osmi. Můžeme zde tedy vidět případ, kdy se v 53% objevuje spisovná koncovka, konkrétně se může jednat např.: *pojedou, berou*. Obecně se jedná o verba, ve kterých je správná, diftongizovaná koncovka *ou*. Koncovka původního *-ú* je spíše spojována s adjektivy, např.: *starú, žádnú.* Ale také s verbem *sú*, nebo ukazovacím pronominem *tú.*

Dalším výrazem, který se v materiálu objevuje poměrně často, je výskyt *su,* spisovně *jsem.* Nespisovná varianta je v rozhovoru užita sedmkrát, zatímco spisovná varianta *jsem,* se objevuje šestnáctkrát, zde je vidět opravdu velký tlak spisovného jazyka. Spisovná forma se tedy v tomto případě objevila v 70%.

Z výše uvedených příkladů je patrné, že u mluvčího B je tlak na spisovnou češtinu a to hned v několika případech. Vysvětlení toho může být každodenní dojíždění na střední školu, která se nachází ve Zlíně a je známa tím, že zde studují žáci z celého okresu, tudíž je možné, že vliv na spisovnou mluvu vyvstává zde.

U mluvčího C můžeme taktéž vidět zajímavé výsledky, na kterých si můžeme všimnout, že zde jistý tlak spisovného jazyka je.

Nejdříve se můžeme podívat na přehlásku A>Ě. Varianta s původním *a* se v materiálu objevila čtrnáctkrát, varianta s přehláskou *-ě*, dnešní *-e,* se v materiálu objevilo šestnáctkrát, to znamená, že nespisovná, původní hlásku *a* mluvčí C použil pouze ve třech procentech více.

Pokud zůstaneme u přehlásek, další zajímavý výsledek můžeme pozorovat u přehlásky U>I. Případů, kdy se v rozhovoru objevilo původní *u,* je 13, nejvíce se objevuje jako tvarotvorný sufix v substantivech, např.: *čepicu, večeřu, kroju.* Varianta s přehláskou *i,* se v materiálu u mluvčí C objevila šestkrát taktéž ve většině případů u substantiv, např.: *ulici, kroji.* Důležité zde je povšimnout si, že se v obou variantách objevuje subs. *kroj*. V případech, kdy se objevuje varianta s *-u,* tomuto substantivu předchází předložka *v* (v běžné komunikaci tedy *f*).

Dalším případem, kdy je poměrně jasný tlak spisovného jazyka, je v případě diftongizace Ú>OU. Varianta s pův. *-ú* se u mluvčího C objevuje v 11 případech, naopak varianta s dnešním spisovným *ou* se objevuje čtrnáctkrát, většinou na místě tvarotvorného sufixu, ve většině případů u verb, např. *mrznou, neberou, nepřežijou*.

Co se týče lexikální stránky, můžeme si povšimnout, že u mluvčího C je poměrně častá modifikace adverbia *teď.* V materiálu se sedmkrát objevuje modifikace *teťka* a sedmkrát *teťkaj.* Základní tvar *teď (*v komunikaci *teť*).

Mluvčí D, zde jsem nezachytila jakoukoliv tendenci k přiblížení ke spisovnému jazyku. Co se týče komplexnějšího rozboru, vypíchla bych nejvýraznější odchylky, které se objevují.

Co se týká přehlásky A>Ě, vždy byla použita varianta s původním *a,* konkrétně ve třiceti případech. Přehláska *ě* nebyla použita ani jednou. Týkalo se to především *sa,* místo dnešního *se* a *ťa,* dnešní *tě*.

Další přehláskou je U>I, tedy spíše Ú>Í, tady opět můžeme vidět, že je zachován dialekt a to ve všech nalezených případech. Poměr tedy činí 5:0. Jako příklady lze uvést *rozlévajú, majú, hrajú,* apod.

Patrné z nahrávky taktéž je, že u mluvčího D nedocházelo k diftongizaci U>OU. Opět je jasně vidět, že u tohoto mluvčího není patrný jakýkoli náznak k přiblížení ke spisovné češtině, jelikož *-ú* bylo použito ve všech 22 případech. Většinou tomu tak bylo v koncovce, např. *hrajú, sú.* Nicméně hláska se objevila v intersegmentu, např. *prohnút*, dnešní *prohnout*.

Posledním, celkem jasným příkladem, kdy se mluvčího D projevuje dialekt, je užívání původního *-o,* na místo dnešního *-u/ú.* Celkem 12 případů, kdy bylo užito *o* a opět žádný případ, kdy by bylo užito dnešní, spisovné u/*ú,* např.: *mosí (*dnešní *musí), možu(*dnešní *můžu),* apod.

Dle mého názoru je zcela jasné, podle výše uvedených příkladů, že v případě mluvčího D nedochází k jakýmkoliv náznakům přiblížení ke spisovnému jazyku, ba naopak u všech uvedených příkladů je ponechán dialekt. V tomto případě je nutné se podívat na to, že mluvčí D je zaměstnán v jedné z největších firem Zlínského kraje, tudíž je patrné, že vliv rodiny, se kterou žije mluvčí D ve stejném domě je silnější, než-li pracovní prostředí, či někdejší vliv střední školy. Nutno dodat, že mluvčí D pracuje na dělnické pozici, což je možná také jednou z příčin, že respondent užívá stoprocentně pouze dialekt.

U mluvčího E můžeme vidět naprosto stejnou tendenci, jako u mluvčího D, tedy mluvit pouze dialektem, což vyplývá z materiálu a taktéž ráda ukážu na několika výrazných příkladech.

Nabízí se stejné příklady, jako výše u mluvčího D, tedy nejdříve se můžeme podívat na to, jak respondent E používá v komunikaci přehlásku A>Ě. Z materiálu je patrné, že ani zde nedochází k přehlásce a zůstává původní *a*. Ze 14 možných případů, se ve všech objevila hláska *a*, nejčastěji se jedná např. o: *sa, ťa*.

Dalším výrazným případem, kdy mluvčí E užívá místní dialekt je přehlásku U>I, resp. Ú>Í. V sesbíraném materiálu mluvčí použil původní *ú* v šesti případech, např.: *nerezú (*dn. *nerezí-* inst.), *majú, prodávajú,* apod.

Když pomineme přehlásky, dalším případem, kde můžeme prokazatelně poukázat na to, že u mluvčího E, je téměř ve všech případech použit dialekt je užití původní *-o,* místo dnešního *-u,* nejvíce patrné je to ve všech tvarech lexému *moci,* konkrétně zde *možu, možem,* a to ve všech 10 případech, které byly v rozhovoru.

Stejně jako u mluvčího D, je zde patrné, že přiblížení ke spisovné češtině není zcela zřetelné, ba naopak, mluvčí prokazatelně mluví místním dialektem. Vliv na to může mít samozřejmě aspekt, jako u mluvčího D, což je fakt, že bydlí s celou rodinou ve Velkém Ořechově, zbytek rodiny má v přilehlých vesnicích, kde je běžná komunikace na stejné úrovni. Dalším důležitým faktem je to, že jak mluvčí D vyrůstal společně s mluvčím E, absolvovali společně základní školu a okruh jejich nejbližších přátel taktéž pochází z obce Velký Ořechov. Jsou v každodenním styku a tím si mezi sebou dialekt udržují. Důležitým bodem je také to, že mluvčí E pracuje na dělnické pozici, kdy se nedostává do kontaktu například s klienty, tudíž není třeba spisovné komunikace.

U mluvčího F, ač je několikaletý přítel mluvčího D a E, můžeme pozorovat patrné přiblížení ke spisovné normě a to hned v několika případech.

Pokud se podíváme na příklady, jako jsou výše u mluvčího D a E, tak vidíme hned několik rozdílů. Co se týká přehlásky A>Ě, můžeme pozorovat, že mluvčí F přehlásku použil pětkrát z celkových sedmi případů, to znamená, že v případě této přehlásky můžeme registrovat variantu se spisovným jazykem v 71%. Původní *-a* je tedy zachováno ve dvou případech, konkrétně se jedné o *sa,* dnešní *se.*

Značné přiblížení ke spisovnému jazyku je zřetelné i v případě diftongizace Ú>OU. Mluvčí F původní *ú* použil pouze ve třech případech, z osmi možný, přitom je velice důležité zde zmínit, v jakých případech se to objevilo. Původní *ú* se totiž ve dvou ze tří případů objevilo v označení *melún,* což je ale přezdívka, kterou má muž již několik let. Poměr spisovné normy a dialekty tedy činí 5:3, což znamená, že v 63% proběhlo správně užití diftongu *ou* za pův. *-ú.*

Velice zajímavý je taktéž případ, kdy místo dnešního *u,* zůstává původní *-o.* U mluvčího F můžeme vidět přesně opačné provedení, než u předchozích dvou mluvčích a to, že ve všech šesti případech bylo užito dnešní, spisovné *-u.* Konkrétně tedy ve tvarech verb *moci- můžeš, nemůžeš, nemůžu,* apod.

Jak jsem již výše avizovala, u mluvčího F je patrné přiblížení ke spisovné normě a to hned v několika případech. V přehlásce A>Ě je správně dnešní přehláska použita v 71%, co se týká diftongizace Ú>OU, diftong je správně užit v 63% a dokonce hláska *ú* za někdejší *o,* je použita správně ve všech případech nasbíraného materiálu. Nutno podotknout, že mluvčí F patří do užšího kruhu přátel mluvčího D a E, nicméně tendence ke spisovnému jazyku je pravděpodobně dáno tím, že mluvčí F pracuje na vyšší pracovní pozici, kdy musí komunikovat se zaměstnanci, s klienty, apod. Dalším důležitým faktem je to, že mluvčí F kromě toho, že pracuje na vyšší pozici, současně studuje na Baťově Univerzitě ve Zlíně. Posledním, neméně důležitým aspektem je dle mého názoru to, že dlouholetou přítelkyní mluvčího F je nejmenovaná slečna, která od svého narození bydlí ve Zlíně, kde není pozůstatek dialektu tolik patrný. Mluvčí F je s dotyčnou a její rodinou v každodenním kontaktu, což také může být jedním z důležitých faktorů. Samozřejmě, je patrné, že i u mluvčího F je pozůstatek místního dialektu, ale jak je vidět ve výsledku, spojení těchto působících aspektů znamená, že mluvčí F v 78% mluví spisovnou češtinou.

U mluvčího G není tolik materiálu, jako u mluvčích výše, tudíž není zcela jednoduché a rozpoznat, zda jsou zřetelné tendence k přiblížení ke spisovné češtině. Z materiálu je patrné, že opět u mluvčího G můžeme vidět spíše udržení dialektu, než spisovné mluvy, což vychází z několika příkladů.

Prvním, na které je možno užívání dialektu ukázat je přehláska A>Ě. Konkrétně se zejména jedná o *sa,* spis. *se.* Mluvčí G použil variantu s *a* třikrát, naproti tomu spisovnou variantu s *e* ani jednou.

Druhým příkladem, kde už je výskyt větší a výsledek proto patrnější je diftongizace Ú>OU. V tomto případě bylo nalezeno o něco více příkladů, které jsou ale opět velmi jednoznačné. K ponechání původního *ú* došlo opět u všech možných variant, poměr tedy činí 5:0, např.: *frézovačkú, velkú, budú,* apod.

Dále u mluvčího G můžeme pozorovat vyšší výskyt prodlužování vokálů a časté používání přitakání *hm.* U tohoto respondenta není příliš jednoduché určit, zda je v jeho mluvě ponechán pouze dialekt především z toho důvodu, že nahrávka je poměrně krátká a navíc respondent se příliš nevyjadřuje. Nicméně, jistý rozdíl oproti mluvčímu F je znatelný. Nakonec je tedy nutné zmínit, že ze shromážděného materiálu vyplývá, že ač

mluvčí G pracuje na vyšší pracovní pozici, kdy musí být schopen jednat s klienty, dialekt u něj stále přetrvává a nijak značný vliv spisovného jazyka u něj přítomen není.

6.2 Porovnání mluvčích

Jak jsem již avizovala výše, v této části si můžeme mluvčí porovnat mezi sebou z několika hledisek, nejvíce budu pravděpodobně vycházet z předcházející části (kap. 8.1). Jako první se nabízí srovnat mluvčí v rámci nahrávky. Podíváme se na to, který z mluvčích, se více přibližuje ke spisovné češtině a zda se v průběhu rozhovoru mění jazykové tendence jednotlivých respondentů.

Jako druhé srovnání je v tomto případě možno využít genderové srovnání. Můžeme se podívat na to, který mluvčí z mužů a žen se nejvíce blíží ke spisovné češtině a také z hlediska skupinového, jestli blíže mají ke spisovné normě spíše ženy, nebo muži. Jelikož není tolik prostoru pro komplexní rozbor, který je v kap. 5.1 (fonologická rovina), budu se vždy zabývat nejvýraznějšími odchylkami.

6.2.1 Srovnání mluvčích v rámci jednotlivých nahrávek

Jako první budeme porovnávat nahrávku č.1, tedy mluvčí A a B. První odchylku, na kterou se podíváme, bude je diftongizace Ú>OU. Mluvčí A použil původní hlásku *-ú* v 74%. Pokud se podíváme na stejnou odchylku v případě mluvčího B, můžeme vidět, že se původní hláska objevuje v 53%, tudíž jasně vidíme, že v tomto případě se mluvčí B přibližuje více ke spisovné normě.

Dále se můžeme podívat na odchylky od normy mluvčích A a B u přehlásky A>Ě. Pokud se jedná o mluvčí A, původní hláska *-a* byla použita v 91%. U mluvčí B byla tato varianta použita v 57%, což tedy znamená, že v tomto případě se u mluvčí B opět objevuje větší tendence mluvit spisovným jazykem a to o 34%.

V nahrávce č. 2 budeme opět porovnávat mluvčího A, nyní ale s mluvčím C. Prvním bodem porovnání je přehláska A>Ě. U mluvčí A je použita původní hláska *-a* v 43%, u mluvčí C je původní hláska použita v 47%. V tomto případě můžeme vidět, že ve více, než 50% obou mluvčích, byla použita spisovná varianta.

Dále se v případě mluvčích A a C můžeme podívat na přehlásku U>I. U mluvčího A se původní hláska *-u,* objevila v 85% v nasbíraném materiálu. U mluvčího C bylo původní *-u,* použito v 68%. V tomto případě se ke spisovné normě spíše blíží mluvčí C.

Třetím případem, kdy můžeme porovnat přiblížení ke spisovné normě mluvčího A a C je diftongizace Ú>OU. Mluvčí A v této nahrávce použila pouze třikrát původní hlásku *ú*, procentuálně to tedy znamená, že pouze v 11% byla použita původní hláska. U mluvčího C se varianta s původním *-u* objevuje ve 44%. Ve výsledku ale můžeme vidět, že v této nahrávce se mluvčí A přibližuje více ke spisovné normě a můžeme říci, že běžně mluvený jazyk obecně se přibližuje ke spisovně normě, tedy alespoň u mluvčí A.

Dále se můžeme podívat na dvojici mluvčích D a E. Jako první si můžeme porovnat jejich užití přehlásky A>Ě. Co se týká mluvčího D, v tomto případě použil variantu s původním a v nahrávce ve 100% případů, tzn., že ani jednou nepoužil spisovnou přehlásku *-ě,* dn. *-e*. U mluvčího E se varianta s původním *a* objevila taktéž ve všech realizovaných případech. Co se týká přehlásky A>Ě jsou na tom mluvčí D a E naprosto stejně, kdy použili ve všech možných případech nespisovnou, původní hlásku *-a.*

Na mluvčí D a E se dále můžeme podívat v případě přehlásky U>I. Mluvčí D ve všech případech použil původní hlásku *-u,* tudíž se nepřibliž ke spisovné normě ani v tomto případě. Mluvčí E na tom byl opět naprosto stejně, kdy je nutno říci, že ve se všech případech realizovala varianta pův. *-u,* na místo dnešního *-i.*

Pokud se podíváme na další případy, jako je například diftongizace Ú>OU, nebo změna pův. O na dnešní U pomocí diftongizace a následné monoftongizace, opět můžeme vidět stoprocentní realizovatelnost původních hlásek. Můžeme tedy konstatovat naprosto stejné zachování dialektu mluvčích D a E.

Konečně poslední dvojice, kterou jsou mluvčí F a G. Nejdříve můžeme posoudit, který z mluvčích se více přibližuje spisovné češtině v případě přehlásky A>Ě. Mluvčí F v nahrávce použil původní hlásku *-a* pouze v 29%, zatímco mluvčí G původní *a* použil ve všech realizovaných případech, tudíž tedy ve 100%.

Dále se na dvojici mluvčích můžeme podívat v rámci diftongizace Ú>OU. Co se týká mluvčího F, původní *-ú* použil ve 28%, přičemž, jak již jsem poukazovala výše, dvakrát z toho použil hlásku v přezdívce, která je několik let daná. U respondenta F můžeme opět vidět velký rozdíl, jelikož původní hláska *-u*, byla realizována ve všech případech.

Zde můžeme vidět poměrně velký rozdíl, kdy mluvčí F se ve více, než polovině případů přibližuje ke spisovné češtině, u mluvčího G, ve všech prokázaných případech, přetrvává dialekt jako primární jednotka dorozumívání.

6.2.2 Genderové porovnání

Na úvod je třeba si zopakovat genderové rozdělení, tedy mluvčí A, B a C jsou ženského pohlaví, mluvčí D, E, F a G pohlaví mužského. Nejdříve bych začala ženami, kdy bych se pokusila, dle již nastolených nejvýraznějších odchylek z předešlé části, posoudit, která z mluvčích se nejvíce přibližuje spisovné normě jazyka. Poté to stejné s mužským pohlavím. Jako poslední úkol bude zprůměrovat výsledky zkoumání a určit, která skupina se více přibližuje ke spisovné normě jazyka.

Co se týká mluvčích ženského pohlaví, není zcela od věci si výsledky znázornit (procentuální výsledky znamenají, v kolika procentech se objevila původní hláska):

Mluvčí	Ú>OU	A>Ě	Výsledek
A	43%[116]	67%[117]	55%
B	53%	57%	55%
C	44%	47%	46%

Z tabulky je patrné, že nejvíce se přiblížila ke spisovné normě, v těchto dvou případech, mluvčí C.

Nyní se názorně můžeme podívat na mluvčí mužského pohlaví (procentuální výsledky znamenají, v kolika procentech se objevila původní hláska):

Mluvčí	Ú>OU	A>Ě	Výsledek
D	100%	100%	100%
E	100%	100%	100%
F	28%	29%	29%
G	100%	100%	100%

Dle výsledků, je z mužského hlediska patrné, že nejvíce se ke spisovné normě přibližuje mluvčí F. Ve všech možných případech je jednoznačně nejblíže spisovnému

[116] průměr z nahrávky č.1 (74%) a z nahrávky č. 2 (11%)
[117] průměr z nahrávky č.1 (91%) a z nahrávky č. 2 (43%)

jazyku, konkrétně se tedy jedná o přehlásky A>Ě, U>I (zde pouze porovnání s mluvčím G), ale také je u mluvčího F zaznamenáno nejvyšší procento používání diftongu.

Z výše uvedených tabulek patrně vyplývá, že mluvčí ženského pohlaví jsou blíže spisovné normě, ač je samozřejmé, že výsledky se mohou brát jako jasně daná pravidla. Společných rysů, které byly základem porovnání, se našlo velice zřídka, nicméně je nutno dodat, že základem této práce není porovnání, nýbrž nastínění současné jazykové situace obce Velký Ořechov. Tyto příklady porovnání je nutno brát pouze jako ilustrační, nelze z nich vyvozovat jasně dané závěry.

Závěr

Cílem této práce bylo zkoumat běžně mluvený jazyk mladé generace v obci Velký Ořechov, tedy na území východomoravské nářeční skupiny a jeho odchylky od spisovné normy. Pro své zkoumání jsem zvolila autentické nahrávky a následný fonetický přepis, na jehož základě jsem vypracovala statistické údaje odchylek. Jak již bylo v úvodu zmíněno, nahrávky byly pořízeny s obyvateli obce ve věku 18-25 let. Všichni respondenti s nahrávkami souhlasili. Jsem si plně vědoma, že osm mluvčích není zcela vysoký počet pro zpracování komplexnějšího stavu dialektu mladých lidí.

V teoretické části jsem se věnovala nejdříve představení samotné obce a mluvčích. Dále jsem se věnovala útvarům českého jazyka, aby bylo jasné postavení dialektu. Následující, poměrně obsáhlá, kapitola představuje východomoravské nářečí ve všech jeho podobách (koncovky, slovesné tvary, apod.). Součástí této kapitoly je podkapitola, která se věnuje slovácké východomoravské skupině, do které tedy Velký Ořechov konkrétně spadá.

Nejdůležitější částí práce bylo statistické vyhotovení nahrávek. Soustředila jsem se na nejvýraznější fonologické a morfologické odchylky. Nejdříve jsem si stanovila již zmíněné odchylky, vypočítala jejich poměr v materiálech a snažila se určit, kdy k těmto jevům dochází. Některé nahrávky z tohoto hlediska byly nedostatečné, protože k daným jevům z hlediska časového vůbec nedošlo.

Dále jsem se velmi stručně věnovala lexikální stránce a vyhledala jsem několik specifických výrazů. Nápomocna mi byla internetová příručka Spisovný jazyk český. K této kapitole jsem dále připojila několik výrazů z nahrávek, které se objevují v Českém jazykovém atlase a zkoumala jsem, nakolik spolu nahrávky s atlasem korespondují. Syntaktickou stránku jazyka jsem zcela vynechala z důvodu náročnosti fonologické a morfologické části. Ráda bych se jí společně s ostatními rovinami věnovala v jiné práci.

Poslední kapitolou praktické části bylo zkoumání, jak dané respondenty ovlivňuje společenské postavení, prostředí, aj. v běžné komunikaci. Nejdříve jsem vytvořila stručnější rozbor každého jednotlivce zvlášť, dívala jsem se především na to, jak moc znatelné jsou odchylky od spisovné češtiny, jestli je během komunikace tendence ke spisovnému jazyku, či nikoli. Druhou částí této kapitoly bylo srovnání

mluvčích a jejich odchylek od normy, z několika pohledů. Nebylo ovšem možné každého respondenta podrobit komplexnímu rozboru, kterému bych se ale chtěla věnovat později v podrobnější práci.

Z vyhotovených tabulek je zřetelné, které jevy se vyskytují častěji a které naopak. Ve výsledku je ale patrné, že východomoravský dialekt se stále drží u mladých lidí na tomto území. U některých mluvčích je dialekt patrnější, u některých méně, to především, dle mého názoru, díky studiu na vysoké škole. Průkazné zachování dialektu je možno pozorovat jak na rovině morfologické, tak na rovině fonologické.

Na závěr nutno podotknout, že ač je patrné, že mladá generace v obci Velký Ořechov dává přednost nářečí, je znát tlak spisovného jazyka a to prokazatelně v téměř všech případech.

Anotace

Autor: Erika Boďová

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Katedra bohemistiky

Název bakalářské práce: Běžně mluvený jazyk mladé generace ve velkém Ořechově

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Počet znaků: 73 442

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 14 publikací, 7 internetových zdrojů.

Klíčová slova: Velký Ořechov, nářečí, běžná mluva, autentické nahrávky, fonologie, morfologie, lexikologie

Anotace: Práce zkoumá stav běžně mluveného jazyka ve Velkém Ořechově. Teoretická část představuje obec Velký Ořechov, její historii a seznámení s respondenty. Dále se věnuje stratifikaci češtiny a hlouběji se zabývá východomoravskou nářeční skupinou. Praktická část je tvořena sérií autentických nahrávek, které byly vytvořeny za účelem zachycení neformálního dialogu. Nejvýraznější odchylky od normy byly zaznamenány do přehledných tabulek.

Resume

The aim of this thesis was to examine the common language of young generation in village Velky Orechov which belongs to the East-Moravian dialect group and its derogations from standard norm. I chose the authentic recordings for my study and the following phonetic transcript, on which I elaborated statistical data of various derogations.

I devoted the theoretical part to the introduction of the village and speakers. Then I wrote about the formations of the Czech language in order to put the dialect into the clear position. The following chapter introduces the East-Moravian dialect in all its forms. Part of this chapter is the smaller chapter which is devoted to Moravian Slovakian East-Moravian group in which, specifically, Velky Orechov come under.

The most important part of my thesis was statistical making of recordings. I was focused on the most substantial phonological and morphological derogations. At first, I set the previously mentioned derogations, I calculated its ratio in materials and I tried to determine, when those cases happen. Some recordings were insufficient from this aspect because given cases never happened from the time aspect.

I also presented, very briefly, the lexical aspect and I looked up several specific expressions. The internet handbook Spisovny jazyk cesky is worth mentioning. To this chapter I also attached several expressions from recordings which can be found in Cesky jazykovy atlas and I explored to what extent the recordings and Cesky jazykovy atlas correspond together. I completely omitted the syntactic part of the language for the reason of a difficulty of phonological and morphological part.

Tha last chapter of practical part was the examination of respondents and how their social background, surroundings and etc. are affected in common communication. Firstly, I created a briefer analysis of each respondent and in the other half of this chapter was the comparison of speakers and their derogations from the norm from several points of views.

From created tables is clear which cases occur more often and vice versa. As a result, it is noticeable that East-Moravian dialect is still spread and common amongst young people in this area. The dialect is stronger amongst some speakers than the

others. The evidential preservation of dialect can be observed either on the morphological level or phonological level as well.

In conclusion, it must be noticed, that even though the young generation in Velky Orechov prefers dialect, the stress of the standard language is demonstrably seen in almost all cases.

Použitá literatura

BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas*. Praha: Academia, 1993, 427 s., 159 il., tab., mp. ISBN 8020000143.

BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas*. Praha: Academia, 1997, 507 s. ISBN 8020005749.

BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas*. Praha: Academia, 1999, 577 s., 253 mp. ISBN 8020006540.

BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas*. Praha: Academia, 2002, 626 s. ISBN 8020000135.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Ilustroval Eva MILAVCOVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 463 s.

BLÁHA, Ondřej. *Funkční stratifikace češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 84 s. Monografie. ISBN 9788024423777.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ, Eva MINÁŘOVÁ a Jan CHLOUPEK. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003, 342 s. ISBN 8086642003.

HAVLÍK, Martin, Petr KADERKA a Olga MÜLLEROVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí.* Editor Světla ČMEJRKOVÁ, editor Jana HOFFMANNOVÁ. Praha: Academia, 2011, 491 s. Lingvistika. ISBN 978-80-200-1970-7.

HOSÁK, Ladislav a Rudolf ŠRÁMEK. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1970, 573 s.

HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele.* Vyd. 3. Opava: Vademecum Bohemiae, 2002, 323 s. ISBN 80-86041-33-6.

MÁTL, Antonín, František SVĚRÁK, Vladimír ŠMILAUER, František CUŘÍN a Břetislav KOUDELA. Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, 213 s.

BAUER, Jaroslav, Arnošt LAMPRECHT a Dušan ŠLOSAR. Historická mluvnice češtiny. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 423 s.

Luhačovské zálesí-region zdraví, krásy a prosperity. Brno, 2008.

NEKUDA, Vladimír. *Zlínsko*. 1. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1995, s. 630. ISBN 80-85048-57-4.

Internetové zdroje

Historie. In: *Velký Ořechov* [online]. [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: http://www.velkyorechov.cz/zakladni-informace-o-obci/strucna-historie-obce/

KRČMOVÁ, Marie. *Běžně mluvený jazyk v Brně* [online]. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, [cit.2016-11-17]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/121696/SpisyFF_231-1981-1_3.pdf?sequence=1

CHALOUPEK, J., A. LAMPRECHT a A. VAŠEK. Český národní jazyk a některé jeho vývojové perspektivy. *Slovo a slovesnost* [online]. Praha, 1962, roč. 23, č. 4 [cit. 2015-02-19]. Dostupné z: vhttp://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1189.

KRČMOVÁ, Marie. *Stratifikace současné češtiny* [online]. ,1[cit. 2016-11-17]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-012.pdf

KRČMOVÁ, Marie. Fonologie. *Fonetika a fonologie* [online]. [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/ch03s02.html

Informační systém Masarykovy univerzity. *Příruční mluvnice češtiny* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: https://is.muni.cz/www/393725/Prirucni-mluvnice-cestiny-morfologie.pdf

Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ssjc.ujc.cas.cz

Seznam zkratek

acc.	akuzativ
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
gen.	genitiv
instr.	instrumentál
kap.	kapitola
loc.	lokál
např.	například
nom.	nominativ
os.	osoba
pl.	plurál
resp.	respektive
sg.	singulár
subst.	substrantivum
zach.	zachváno

Seznam příloh

Příloha č. 1: Umístění obce na mapě

Příloha č. 2: Mapa nářečních oblastí

Příloha č. 3: Identifikační štítky jednotlivých mluvčí

Příloha č. 1

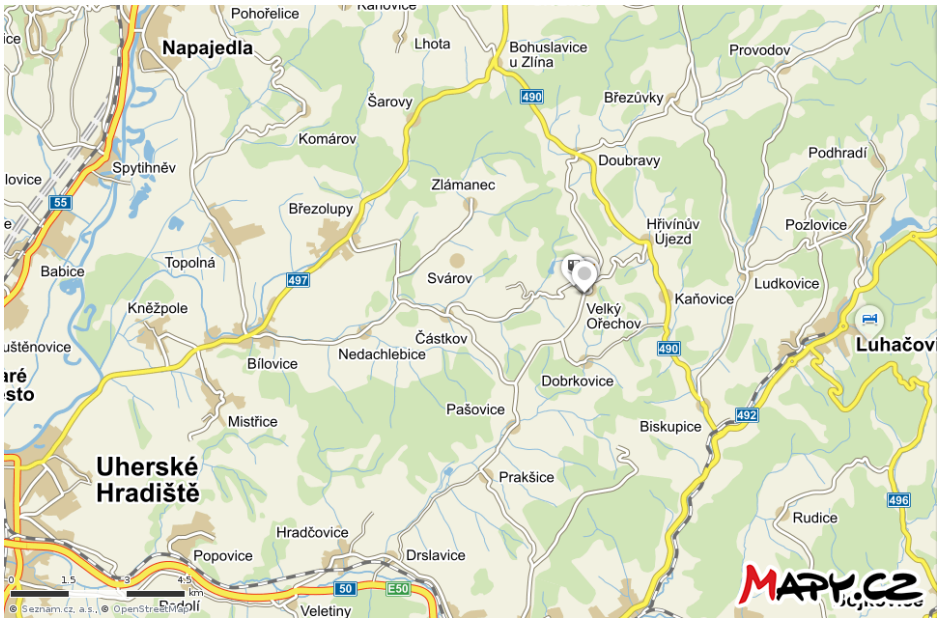

Umístění obce na mapě (www.mapy.cz)

Příloha č. 2

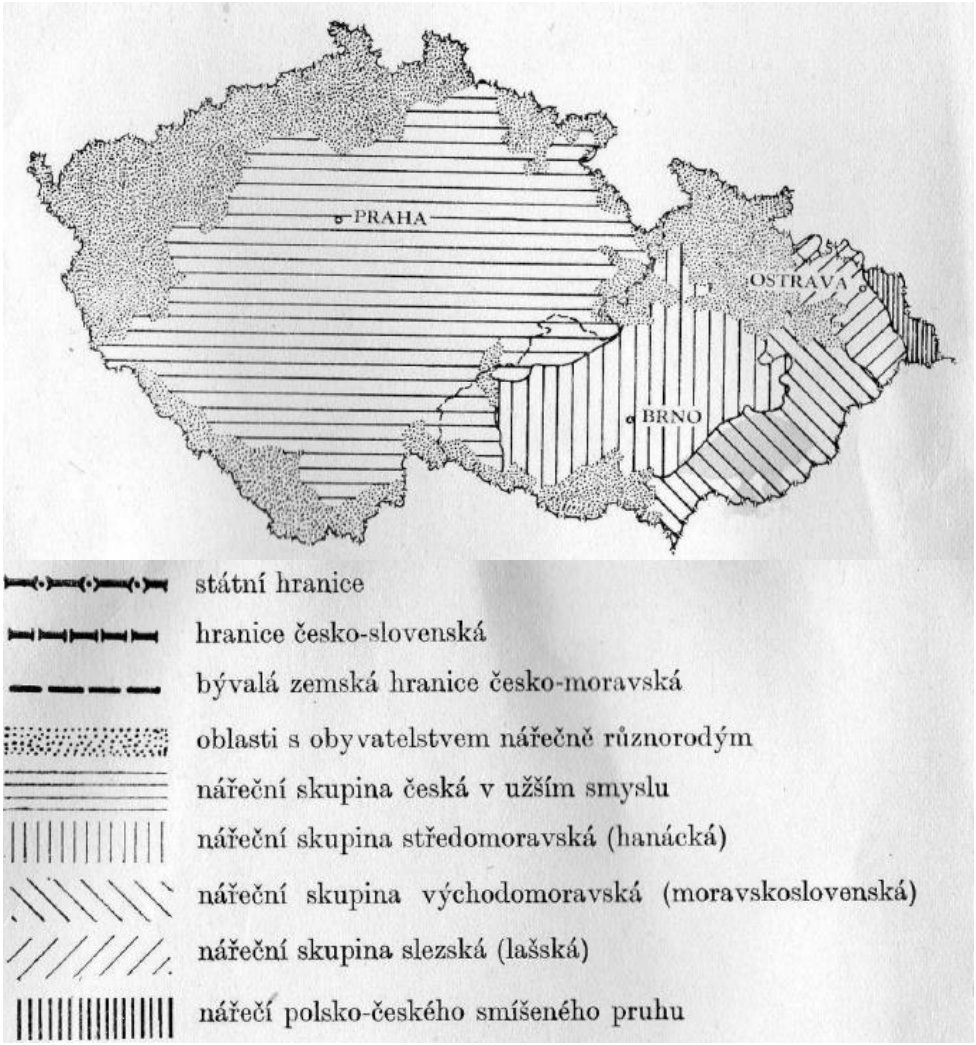

Mapa nářečních oblastí (Jaromír Bělič: Nástin české dialektologie)

Příloha č. 3

Identifikační štítek mluvčího A

Jméno a příjmení explorátora: Erika Boďová

Údaje o nahrávaném:

Jméno a příjmení: Nikola Boďová

Pohlaví: žena

Věk: 18

Vzdělání (a titul): základní

Typ školy: základní

Profese (všechny): studentka

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Velký Ořechov, východomoravská nářeční oblast

Další místa pobytu (vč. doby pobytu): -

Současná lokalita a doba pobytu: Velký Ořechov- celý život

Údaje o nahrávce (s mluvčím B)

Datace nahrávky: 23.6.2015

Délka nahrávky: 17 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: škola, cestování, autoškola, koncerty

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u explorátora v dětském pokoji, tiché, přátelské prostředí

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk ve Velkém Ořechově

Údaje o nahrávce (s mluvčím C)

Datace nahrávky: 29.3.2016

Délka nahrávky: 15,50 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: hody, současná politická situace, situace ve Francii

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u explorátora v dětském pokoji, tiché, přátelské prostředí

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk ve Velkém Ořechově.

Identifikační štítek mluvčího B

Jméno a příjmení explorátora: Erika Boďová

Údaje o nahrávaném:

Jméno a příjmení: Tereza Stavělová

Pohlaví: žena

Věk: 18

Vzdělání (a titul): základní

Typ školy: základní

Profese (všechny): studentka

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Velký Ořechov, východomoravská nářeční oblast

Další místa pobytu (vč. doby pobytu): -

Současná lokalita a doba pobytu: Velký Ořechov- celý život

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 29.3.2015

Délka nahrávky: 17 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: škola, cestování, autoškola, koncerty

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u explorátora v dětském pokoji, tiché, přátelské prostředí

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk mladé generace ve Velkém Ořechově.

Identifikační štítek mluvčího C

Jméno a příjmení explorátora: Erika Boďová

Údaje o nahrávaném:

Jméno a příjmení: Silvie Pravdíková

Pohlaví: žena

Věk: 18

Vzdělání (a titul): základní

Typ školy: základní

Profese (všechny): studentka

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Velký Ořechov, východomoravská nářeční oblast

Další místa pobytu (vč. doby pobytu): Nedachlebice (od narození do 9. roku respondentky)

Současná lokalita a doba pobytu: Velký Ořechov (9 let)

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 29.3.2016

Délka nahrávky: 15,50 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: hody, současná politická situace, situace ve Francii

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u explorátora v dětském pokoji, tiché, přátelské prostředí

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk mladé generace ve Velkém Ořechově.

Identifikační štítek mluvčího D

Jméno a příjmení explorátora: Erika Boďová

Údaje o nahrávaném:

Jméno a příjmení: Tomáš Fojtách

Pohlaví: muž

Věk: 25

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: průmyslová škola

Profese (všechny): řidič Správy a údržby silnic Zlínska

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Velký Ořechov, východomoravská nářeční oblast

Další místa pobytu (vč. doby pobytu): -

Současná lokalita a doba pobytu: Velký Ořechov

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 21.2.2016

Délka nahrávky: 17,07 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: ples, práce, policie, hospoda, hokej, dovolená

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u mluvčího D v obývacím pokoji, tiché, přátelské prostředí

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely

bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk mladé generace ve Velkém Ořechově.

Identifikační štítek mluvčího E

Jméno a příjmení explorátora: Erika Boďová

Údaje o nahrávaném:

Jméno a příjmení: Josef Juřík

Pohlaví: muž

Věk: 24

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: Centrum odborné přípravy

Profese (všechny): montér ve strojírenském průmyslu, obsluha CNC strojů

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Velký Ořechov, východomoravská nářeční oblast

Další místa pobytu (vč. doby pobytu): -

Současná lokalita a doba pobytu: Velký Ořechov

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 21.2.2016

Délka nahrávky: 17,07 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: ples, práce, policie, hospoda, hokej, dovolená

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u mluvčího D v obývacím pokoji, v klidném a přátelském prostředí.

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely

bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk mladé generace ve Velkém Ořechově.

Identifikační štítek mluvčího F

Jméno a příjmení explorátora: Erika Boďová

Údaje o nahrávaném:

Jméno a příjmení: Václav Halík

Pohlaví: muž

Věk: 25

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: průmyslová škola

Profese (všechny): dělník ve výrobě pneumatik, směnový mistr

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Velký Ořechov, východomoravská nářeční oblast

Další místa pobytu (vč. doby pobytu): -

Současná lokalita a doba pobytu: Velký Ořechov

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 21.2.2016

Délka nahrávky: 6 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: práce, darování krve, o kamarádovi, Silvestr

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u mluvčího G v obývacím pokoji, v klidném a přátelském prostředí.

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely

bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk mladé generace ve Velkém Ořechově.

Identifikační štítek mluvčího G

Jméno a příjmení explorátora: Erika Boďová

Údaje o nahrávaném:

Jméno a příjmení: Jan Holba

Pohlaví: muž

Věk: 25

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: průmyslová škola

Profese (všechny): servisní technik

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Velký Ořechov, východomoravská nářeční oblast

Další místa pobytu (vč. doby pobytu): -

Současná lokalita a doba pobytu: Velký Ořechov

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 21.2.2016

Délka nahrávky: 6 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: práce, darování krve, o kamarádovi, Silvestr

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u mluvčího v obývacím pokoji, v klidném a přátelském prostředí.

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely

bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk mladé generace ve Velkém Ořechově.

Identifikační štítek mluvčího H

Jméno a příjmení explorátora: Erika Boďová

Údaje o nahrávaném:

Jméno a příjmení: Nela Kadlčíková

Pohlaví: žena

Věk: 23

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: obchodně technická škola

Profese (všechny): studentka

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Velký Ořechov, východomoravská nářeční oblast

Další místa pobytu (vč. doby pobytu): -

Současná lokalita a doba pobytu: Velký Ořechov

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 21.2.2016

Délka nahrávky: 6 minut

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: mobil

Témata rozhovoru: práce, darování krve, o kamarádovi, Silvestr

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u mluvčího G v obývacím pokoji, v klidném a přátelském prostředí.

Prohlášení:

Čestně prohlašuji, že mluvčí souhlasili s použitím nahrávek a přepisů pro účely

bakalářské diplomové práce s názvem Běžně mluvený jazyk mladé generace ve Velkém Ořechově.